

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tara Korkoska

Vpliv volilnih programov političnih strank na volilno vedenje

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tara Korkoska

Mentorica: prof. dr. Alenka Krašovec

Vpliv volilnih programov političnih strank na volilno vedenje

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

Zahvala

Iskreno se zahvaljujem mentorici prof. dr. Alenki Krašovec za vso strokovno pomoč ter nasvete pri izdelavi diplomskega dela.

Posebna zahvala gre mojima staršema, ki sta vedno verjela vame, me podpirala in mi stala ob strani.

Hvala tudi tebi Lucija, za iskreno prijateljstvo ter vso podporo v času študija.

Vpliv volilnih programov političnih strank na volilno vedenje

Diplomsko delo temelji na predpostavki, da je v današnjem času pomen tematskega glasovanja precejšen in je volilna izbira posameznikov velikokrat pogojena z njihovimi stališči do določenih tematik. Da bi ugotovila, ali ta predpostavka drži, sem se posvetila analiziranju volilnih programov političnih strank, ki so na volitvah leta 2011 postale parlamentarne stranke. Zanimalo me je, ali so tematike, ki so jih stranke vključile v svoje volilne programe, dejansko vplivale na volilno izbiro volivcev. Ker obstaja splošno zavedanje, da je problematika brezposelnosti v Sloveniji pereč problem, kar kažejo tudi številni podatki, sem se v analitičnem delu posvetila predvsem ugotavljanju, kako so stranke to problematiko predstavile v svojih programih ter koliko pozornosti so ji namenile. Zanimalo me je tudi, ali so ideološko leve politične stranke, zaradi svojih tradicionalnih ideoloških značilnosti, v svojih volilnih programih analizirani problematiki posvetile več pozornosti kakor desne stranke in ali so za te stranke v večji meri glasovale brezposelne osebe.

Ključne besede: volitve, volilna izbira, tematsko glasovanje, volilni programi, ideologija.

The influence of electoral programmes of political parties on electoral behaviour

This BA thesis is based on the assumption that issue voting has significant importance nowadays and that an individual's electoral choice is often determined by their positions towards certain issues. In order to establish whether this hypothesis holds true I analyzed the electoral programmes of political parties that became parliamentary parties in the 2011 elections. I wanted to find out if the issues included in the parties' electoral programmes actually had any effect on the electoral choice of voters. Since there is a general awareness that unemployment in Slovenia is a serious problem, which is also shown by numerous data, the analytical part of my BA thesis deals particularly with the assessment of how the parties presented this problem in their programmes and how much attention was given to it. Moreover, I was intrigued to see if ideologically left political parties paid more attention to the issue of unemployment than right parties due to their traditional ideological character and whether these parties received more votes from unemployed people.

Key words: elections, electoral choice, issue voting, electoral programmes, ideology.

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	8
2 METODOLOŠKI NAČRT	9
2.1 CILJ DIPLOMSKEGA DELA	9
2.2 HIPOTEZI.....	9
2.3 RAZISKOVALNE METODE IN TEHNIKE	9
2.4 ZGRADBA DIPLOMSKEGA DELA.....	9
3 TEORETIČNA IZHODIŠČA	11
3.1 VOLITVE.....	11
4 VOLILNO VEDENJE.....	13
4.1 DEJAVNIKI VOLILNEGA VEDENJA.....	14
4.2 PREUČEVANJE VOLILNEGA VEDENJA	15
5 TEMATSKO GLASOVANJE.....	20
6 VOLILNI PROGRAMI	25
6.1 VSEBINE VOLILNIH PROGRAMOV IN RELEVANTNE TEORIJE VOLILNIH VSEBIN	26
7 IDEOLOŠKI KONTINUUM LEVO-DESNO	29
8 ANALITIČNI DEL	32
8.1 PROBLEMATIKA BREZPOSELNOSTI V VOLILNIH PROGRAMIH POLITIČNIH STRANK.....	32
8.2 VOLILNO VEDENJE IN STATUS VOLIVCEV.....	35
9 ZAKLJUČEK	39
10 LITERATURA	41
PRILOGE.....	44
PRILOGA A: Tematike, predstavljene v volilnih programih strank ter njihov obseg.....	44
PRILOGA B: Stališča volivcev, glede na njihov status (zaposleni/nezaposleni), o največjih političnih problemih v Sloveniji	51
PRILOGA C: Brezposelnost kot dejavnik ogrožanja Slovenije.....	55
PRILOGA D: Leve in desne stranke	57

KAZALO SLIK

Slika 5.1: Model doslednega tematskega glasovanja	23
Slika 5.2: Model linearnega stališča/linearno pozicijski model	24

KAZALO TABEL

Tabela 8.1: Problematika brezposelnosti v volilnih programih	33
Tabela 8.2: Stranke, za katere so volili volivci na volitvah v Državni zbor leta 2011.....	37

KRATICE

PS	Pozitivna Slovenija
SDS	Slovenska demokratska stranka
SD	Socialni demokrati
DL	Državljska lista
DeSUS	Demokratska stranka upokojencev Slovenije
SLS	Slovenska ljudska stranka
NSi	Nova Slovenija - Krščanski demokrati

1 UVOD

V političnem življenju sodobnih demokratičnih držav imajo volitve osrednjo vlogo. Po mnenju nekaterih avtorjev so volitve bistveni element političnih ureditev in prav od njih je odvisna demokratičnost oz. kakovost politične ureditve (Grad 2004).

Kustec Lipicer in Toš (2013) navajata, da so se kot osrednje raziskovalne vsebine preučevanja volitev ter volilnih rezultatov skozi čas izpostavile institucionalne teorije, ki se ukvarjajo z učinki volilnega sistema in njihovimi vplivi na rezultate volitev, ter teorije volilnega vedenja. Pri teorijah volilnega vedenja se v odnosu do volitev analizirajo predvsem vprašanja lastnosti volivcev ter strank, ki vplivajo na volilno izbiro. Naj na tem mestu omenimo, da v sklopu pojasnjevanja volilnega vedenja posameznikov poznamo različne šole, ki izpostavljajo raznolike dejavnike, ki vplivajo na volilno izbiro volivcev (Krašovec 2007). Te dejavniki so lahko po mnenju Heywooda (1997) dolgoročni ali pa kratkoročni. Michiganska šola in socialnostrukturna šola oz. družbeno deterministični pristop poudarjata pomembnost dolgoročnih dejavnikov pri volilni izbiri, medtem ko teorija racionalne izbire, šola tematskega glasovanja ter ekonomska teorija glasovanja zagovarjajo ter v ospredje postavljajo pomen kratkoročnih dejavnikov pri volilni odločitvi posameznikov.

V svojem diplomskem delu, v katerem bom preučevala dejavnike volilne izbire volivcev na volitvah, bom izpostavila šolo tematskega glasovanja ter njen vpliv na volilno izbiro posameznikov. V ta namen se bom posvetila preučevanju volilnih programov strank na volitvah in poskušala ugotoviti, ali so tematike, ki so jih politične stranke izpostavljale v svojih volilnih programih, dejansko vplivale na volilno izbiro volivcev.

2 METODOLOŠKI NAČRT

2.1 CILJ DIPLOMSKEGA DELA

Cilj diplomskega dela je ugotoviti, ali značilnosti volilnih programov posameznih političnih strank vplivajo na volilno vedenje posameznikov.

2.2 HIPOTEZI

1. Zaradi pomembnosti tematskega glasovanja je značilnost volilnih programov parlamentarnih strank vplivala na volilno vedenje ljudi v Sloveniji na parlamentarnih volitvah leta 2011.
2. Zaradi tradicionalnih značilnosti levih političnih strank, so le-te v svojih volilnih programih problematiki brezposelnosti namenile več pozornosti kot desne stranke, zato so za leve stranke nadpovprečno glasovale brezposelne osebe.

2.3 RAZISKOVALNE METODE IN TEHNIKE

V namen pisanja diplomskega dela bodo uporabljene naslednje metode in tehnike:

1. Analiza primarnih virov: analizirala bom volilne programe političnih strank, ki so na volitvah leta 2011 postale parlamentarne stranke.
2. Analiza sekundarnih virov: analizirala bom že obstoječo domačo in tujo znanstveno literaturo na temo volitev, preučevanja volilnega vedenja, tematskega glasovanja ter volilnih programih.
3. Narejena bo sekundarna analiza podatkov iz že izvedenih raziskav Slovenskega javnega mnenja.

2.4 ZGRADBA DIPLOMSKEGA DELA

Diplomsko delo bo sestavljeno iz dveh delov. Prvi del bo vseboval kratek uvod, metodološki načrt ter teoretični okvir, v katerem bom soočila ugotovitve različnih avtorjev o volitvah, volilnem vedenju ter preučevanju le-tega, ideološkem kontinuumu levo-desno, izpostavljeno pa bo predvsem tematsko glasovanje ter vpliv volilnih programov na volilno vedenje volivcev. V drugem delu bom analizirala volilne programe strank, ki so leta 2011 vstopile v

parlament. Prav tako bom opravila sekundarno analizo obstoječih javnomnenjskih podatkov raziskave Slovensko javno mnenje (SJM) ter s statističnim programom SPSS opravila statistično analizo. Namen te analize bo ugotoviti za katero stranko so volivci glede na svoj delovni status (brezposelni/delovno aktivni) volili, kako volivci vidijo posamezno stranko, bolj levo ali desno, in kaj volivci menijo o vprašanju, kateri je največji problem, s katerim se Slovenija sooča. Ob tem velja izpostaviti, da številni statistični podatki kažejo, da je bila v času parlamentarnih volitev leta 2011 brezposelnost velik problem, zato bom tudi sama pri analizi programov največ pozornosti namenila tej problematiki. Zanimalo me bo kako na to problematiko gledajo volivci (brezposelni in delovno aktivni). Glede na ugotovitev kam so volivci v ideološkem prostoru umestili določene stranke (na levi ali desni ideološki pol) bom z analizo volilnih programov ugotavljala, ali ideološka pozicija stranke vpliva na obseg volilnega programa, ki so ga stranke namenile tej problematiki, ter izpostavila pozornost, ki so jo problematiki namenile. Na koncu bom analizirala, ali so brezposelni v večji meri glasovali za stranke, ki so umeščene na levi pol ideološkega kontinuuma oz. so v svojih programih problematiki brezposelnosti namenile več pozornosti kot zaposleni. Zaključni del diplomskega dela bo vseboval sintezo ugotovitev lastnega analitičnega dela.

3 TEORETIČNA IZHODIŠČA

3.1 VOLITVE

Volitve predstavljajo osnovno ter ključno formo politične participacije v demokratični družbi, prav tako pa predstavljajo osrednje orodje demokratičnega izbora ter nadaljnjega imenovanja oblasti (Kustec Lipicer in Toš 2013). Že vse od 19. stoletja dalje družboslovna znanost (psihološka, sociološka, ekonomska ter predvsem politološka) namenja volitvam veliko pozornosti (Kustec Lipicer in Toš 2013).

Kljub temu da obstoji več različnih pogledov na volitve in njihove funkcije, se različni avtorji strinjajo o pomembnosti volitev. Tako Katz (1997) volitve definira kot osrednjo institucijo sodobne demokracije. Volitve v tradicionalnih demokratičnih teorijah dajejo državljanom suverenost ter končno moč oz. besedo. Državljeni preko volitev sodelujejo v političnem procesu in dokončno odločajo o osebnju ter o politiki vlad. Legitimna vlada je samo tista, ki je izvoljena s strani državljanov (Denver 1989).

Grad (2004) dodaja, da volitve predstavljajo edino in temeljno povezavo med volivci ter predstavniškim telesom; gre za edini instrument, s katerim državljeni vplivajo na politiko države.

Po drugi strani pa Krašovec (2007) volitve opisuje kot mehanizem, preko katerega ljudstvo izbira svoje predstavniško telo, ki deluje po določenih modelih predstavnštva.

Norris in Lovenduski (v Krašovec 2007, 12) omenjata, da naj bi bili uveljavljeni vsaj štirje modeli predstavnštva, in sicer:

- *pluralistični model* (v predstavniškem telesu naj bi izvoljeni predstavniki predstavljali raznolike tekmujoče interese);
- *teritorialni model* (v predstavniškem telesu naj bi izvoljeni predstavniki predstavljali interese teritorialnega področja, kjer so bili izvoljeni);
- *demografski model* (v predstavniškem telesu naj bi bil s strani izvoljenih predstavnikov predstavljen mikrokozmos populacije);
- *strankarski model* (v predstavniškem telesu naj bi izvoljeni predstavniki predstavljali politiko tiste stranke, na listi katere so bili izvoljeni).

S pravnega vidika dajejo volitve članom predstavniškega telesa legitimnost ter legalnost pri izvajanju oblasti nad državljani, če gledamo s političnega vidika, pa so volitve v bistvu aktivno sodelovanje ljudstva pri oblasti. Gre za edino priložnost, ko ima v predstavniškem sistemu ljudstvo oblast (Grad 2004).

Glede na različne vidike volitev in pomembnost le-teh ne preseneča, da obstaja tudi več polj/smeri preučevanja volitev. Kropivnik (1993, 937–939) tako izpostavlja tri temeljna polja proučevanja volitev, in sicer:

- a) Proučevanje volitev v kontekstu političnih sistemov: v različnih političnih sistemih so pomen, pojem ter funkcije volitev različni. Na nek način je preučevanje volitev tako vedno vezano na politične sisteme, na katere vplivajo tudi same volitve. Volitve so na različne načine povezane s stanji, elementi ter procesi v političnih sistemih. Pri prvem področju je poudarek na teoretskem proučevanju teh povezanosti, npr. na proučevanju pojma, pomenov in funkcij volitev ter stvarne in normativne vloge volitev v političnih sistemih, na proučevanju povezanosti tipov ter stopnje demokracije z volitvami, na analizah političnih ciljev volitev, na analizah vloge ter delovanja strank pri volitvah, na proučevanju povezanosti socializacije z volitvami ter politične kulture.
- b) Proučevanje volilnih sistemov: to polje proučuje institucionalno ter formalnopravno ureditev volitev in izvajanje volitev. »Obravnava predvsem volilne sisteme, to je volilna načela in sredstva za njihovo uresničevanje oz. natančneje vsote teh pravic in obveznosti ter ukrepov in postopkov, določenih s predpisi neke države, ki se nanašajo na volitve« (Kropivnik 1993, 937).
To polje oz. področje se v glavnem posveča analizam razvoja ter stanja volilnih sistemov, delovanju in učinkom elementov volilnih sistemov, proučevanju skladnosti posameznih elementov volilnih sistemov, razkrivanju lastnosti posameznih volilnih sistemov, tipologijam in primerjavam volilnih sistemov.
- c) Proučevanje volilnih izidov: področje se osredotoča predvsem na analize volilnih izidov ter na analize povezanosti volilnih izidov z drugimi spremenljivkami, npr. socioekonomskimi značilnostmi volivcev. Že od vsega začetka so bile spodbude za proučevanje volilnih izidov raznolike. Predvsem politične stranke, ki so skušale zase doseči čimbolj ugodne volilne izide v ožjem smislu, so bile tiste, ki so se zanimale za rezultate raziskav, hkrati pa je potrebno omeniti, da se je s strani znanosti že zgodaj pojavil interes po tem, da bi volilne izide pojasnjevali v širšem smislu.

Kropivnik (1993) navaja, da poznamo tri cilje proučevanja volilnih izidov, in sicer opisovanje volilnih izidov ter njihovih značilnosti, razkrivanje pravilnosti ter povezanosti med volilnimi izidi in drugimi spremenljivkami, potrjevanje trditev o določenih zakonitostih ter vzročnih povezanostih med volilnimi izidi in drugimi spremenljivkami. Kropivnik (1993) tudi dodaja, da obstaja hierarhična ureditev med cilji, pri kateri mora biti izpolnjen nižji cilj, saj ta predstavlja temelj za izpolnjevanje višjega cilja. Na tem mestu je potrebno omeniti še, da po vsebini lahko polje proučevanja volilnih izidov razdelimo na dva dela, in sicer se prvi del ukvarja z opisovanjem, predstavljanjem ter primerjanjem volilnih izidov, drugi del pa s pojasnjevanjem volilnih izidov.

Odnose med polji proučevanja volitev lahko opišemo kot medsebojno dopolnjevanje. Če se dosežki teh polj ne bi dopolnjevali ali povezovali, potem nobeno polje ne bi bilo na današnji stopnji razvoja. Brez splošnih ugotovitev o volitvah bi bilo proučevanje volilnih sistemov ter raziskovanje volilnih izidov nesmiselno in nemogoče. Za proučevanje volitev je potrebno poznavanje dosežkov vseh omenjenih polj (Kropivnik 1993).

4. VOLILNO VEDENJE

»Volilno vedenje volivcev je področje, ki je tesno povezano z obširnimi empiričnimi raziskavami javnega mnenja oz. delovanja volivcev in je v dobrih 50. letih prešlo številne faze razvoja, v katerih so se oblikovale nove teorije in šole preučevanja volilnega vedenja volivcev« (Krašovec 2007, 17).

S strani političnih strokovnjakov so se vedno pojavljala razna ugibanja o tem, kaj dejansko motivira volivce, da na volitvah volijo tako, kot volijo. Volilne rezultate so sprva interpretirali na podlagi svojih političnih opazanj, v poznih 40. in zgodnjih 50. letih 20. stoletja, ko so se razvile javnomnenjske ankete, pa so raziskovalci lahko ocenjevali, kaj skupine volivcev menijo o kandidatih, tematikah ter političnih strankah. Zgodnje študije volilnega vedenja so poudarjale družbeno podlago volilne izbire. Posamezniki so glasovali za stranko, ki je zastopala njihov razred, religijo ali drugo družbeno skupino (Dalton 2000).

4.1 DEJAVNIKI VOLILNEGA VEDENJA

Na volilno vedenje posameznikov vpliva veliko število raznolikih dejavnikov. Pečjak (1995) navaja štiri skupine dejavnikov, in sicer v prvo skupino uvrsti societalne dejavnike, kot so spol, starost, etnična, rasna ter verska pripadnost posameznega volivca. Ker se zaradi vpliva globalizacije ter urbanizacije pomen teh dejavnikov postopoma zmanjšuje, je v ospredje prišla druga skupina dejavnikov, t. i. propagandni dejavniki, ki izhajajo iz volilne kampanje. Na pomembnosti je začela pridobivati tudi tretja skupina, in sicer osebni dejavniki, pri katerih gre za osebne karakteristike posameznih kandidatov. V četrti skupini se po Pečjakovem mnenju (1995) nahajajo sistemski dejavniki, ki obsegajo trajanje kampanje, omejevanje volilne pravice itd.

Po drugi strani Heywood (1997) ugotavlja, da je volilno vedenje posameznika oblikovano z dolgoročnimi in kratkoročnimi dejavniki. Dolgoročni dejavniki se ponavadi nanašajo na politična stališča (strankarska identifikacija, ideološke preference) ter na demografske lastnosti volilnega telesa (npr. verska opredelitev, rasa). Navedeni dejavniki oblikujejo volilno odločitev in pogosto vodijo volivce k temu, da razvijejo stalen volilni vzorec. V nasprotju z dolgoročnimi dejavniki pa kratkoročni dejavniki poudarjajo pomen volilne kampanje ter sodobnih dogodkov. Med te dejavnike umeščamo slog in učinkovitost volilne kampanje, osebnost in položaj strankarskih voditeljev v družbi ter množične medije (Box-Steffensmeier in Kimball 1999). Dolgoročnih dejavnikov, za katere velja, da so bili dolgo časa najpomembnejši vir pojasnjevanja volilnega vedenja volivcev, je manj in jih je zato lažje identificirati ter meriti (Box-Steffensmeier in Kimball 1999). Ker je njihov pojasnjevalni vpliv padal, so v ospredje prišli kratkoročni dejavniki, za katere velja, da jih je ogromno, skoraj neskončno, in jih je zato veliko težje meriti ter povezati z volilno odločitvijo (Box-Steffensmeier in Kimball 1999).

Tudi Ranney (1996) omenja, da poznamo veliko neodvisnih spremenljivk, ki pripomorejo k oblikovanju političnih navad ter volilnega vedenja in tako izpostavi naslednje: volivčeva narava ter njegove potrebe, psihološko stanje, informacije, ki jih prejema ter članstvo v socialnih skupinah. Poudari tudi, da je večina ljudi prepričanih v to, da volijo zaradi tematik, kandidatov in povezanosti s stranko.

4.2 PREUČEVANJE VOLILNEGA VEDENJA

Na podlagi različnih dejavnikov volilnega vedenja, ki so jih raziskovalci izpostavljali, so se razvile tudi različne tipologije oz. šole, ki se ukvarjajo s pojasnjevanjem volilnega vedenja. V nadaljevanju bom podala kratek opis glavnih značilnosti teh šol.

Evans (v Krašovec 2007, 17–18) navede pet glavnih teorij in šol na področju preučevanja volilnega vedenja volivcev:

- Michiganska šola oz. socio-psihološka šola;
- socialnostrukturna šola oz. šola politične psihologije;
- teorija racionalne izbire;
- šola tematskega glasovanja;
- ekonomska teorija glasovanja.

V Veliki Britaniji so se v letih 1950 in 1960 pod vplivom teorij ter modelov, razvitih v ZDA, začele študije volilnega vedenja. Evans (2004) prvo šolo, ki se je razvila na področju preučevanja volilnega vedenja volivcev, poimenuje socialnostrukturna šola oz. šola politične psihologije, medtem ko Denver (1989) za poimenovanje te iste šole uporablja izraz družbeno deterministični pristop. Ta šola oz. pristop poudarja, da je volilna izbira posameznika posledica njegovih socioloških karakteristik. Denver (1989) razlaga, da avtorji prve študije volilnega vedenja in analize predsedniških volitev v ZDA leta 1940 (Lazarsfeld in drugi) v knjigi *The People's Choice* ugotavljajo in izpostavljajo pomembnost dolgoročnih dejavnikov – sociološke karakteristike volivcev, kot sta na primer vera in razred. Prišli so do zaključka, da sociološke karakteristike volivcev določajo njihove politične preference. Pripadniki različnih družbenih skupin volijo stranke z namenom, da le-te zastopajo njihove interese, ki pa se razlikujejo glede na samo skupino, ki ji posamezniki pripadajo (Denver 1989).

Politični sociologi ter podporniki socialno strukturnih modelov glasovanja poudarjajo elemente, ki so osnovne predispozicije, ki jih na nas prenese naš položaj v družbi.

Evans (2004) podaja odgovore na vprašanje zakaj je pripadnost družbenemu razredu pomembna pri volilni izbiri volivca:

- Družba, v kateri odraščamo, nas zaznamuje z različnimi vrednotami ter prepričanji, kar se prenese tudi na naše politično prepričanje.

- Glede na spol, starost, poklic ter izobrazbo vsi pripadamo različnim družbenim skupinam, ki nas zaznamujejo oz. kategorizirajo.
- Politične stranke za pridobivanje podpore uporabljajo družbene skupine, ki jim posamezniki pripadajo.
- Med glavnimi družbenimi skupinami poteka tekmovanje za redke družbene, kulturne ter ekonomske vire. Z mobiliziranjem teh skupin ter poudarjanjem preferenc določenih skupin stranke tekmujejo za podporo volivcev.

Evans (2004) navaja, da sta Lipset in Rokkan leta 1967 v knjigi *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives* naredila eno prvih primerjalnih analiz, ki zagotavlja okvir za povezavo med strankarskim sistemom, družbeno strukturo ter volilnim vedenjem. Njune analize temeljijo na predpostavki, da volilne vzorce ter strankarske razporeditve, ki jih lahko identificiramo v povojni Evropi, najdemo v procesih krepitev nacionalnosti in demokratizacije, ki so različne družbene skupine postavile v nasprotje drugo drugi, saj je razvijajoča se centralizirana država podvomila v obstoječo ozemeljsko, kulturno in ekonomsko lojalnost. Politične elite so lahko družbene cepitve, ki so prisotne v družbi, uporabile v mobilizacijske namene, toda ne vedno, saj cepitve same po sebi ne vodijo v strankarske opozicije oz. ne pomenijo nastanek strankarskih opozicij, ampak so lahko premišljena organizacijska ter volilna strategija (Evans 2004).

Ko govorimo o dejavnikih, ki vplivajo na volilno vedenje, moramo omeniti, da se v različnih družbah pomen različnih in tudi istih dejavnikov volilnega vedenja razlikuje. V Združenih državah Amerike na volilno izbiro posameznika vplivajo socialnoekonomski status, etnična pripadnost, religija (Evans 2004). Raziskovalci v Veliki Britaniji ugotavljajo, da je pri volilni izbiri pomemben samo družbeni razred, za Belgijo in Švico izpostavljajo pomembnost razreda, jezika in religije (razred zaseda šele tretje mesto), v Franciji pa naj bi bila na prvem mestu religija, nato šele razred (Evans 2004).

Družbeno determiniran pristop je doživel tudi številne kritike. Denver (1989) navaja najpomembnejše pomanjkljivosti tega pristopa:

1. Sovpadanje članstva v skupini – posamezniki pripadajo različnim družbenim skupinam, teorija pa ne ponuja nobenih pojasnil o tem, katere bodo odločilne pri določanju posameznikove strankarske podpore in zakaj.

2. Skupinski interesi – ni ravno samoumevno, da bo imela velika in relativno heterogena skupina ljudi enake interese. Pojavi se vprašanje kdo odloča o tem, kakšni so interesi skupine in v kakšnem smislu je mogoče reči, da politične stranke zastopajo interese skupine.
3. Odklonskost oz. odstopanje – pojavi se vprašanje kako ta model predstavlja pogosto velike manjšine, ki ne izpolnjujejo skupinskih volilnih norm.
4. Politične stranke – teorija daje vtis, da je strankarska izbira nekakšen spontan vpliv družbene lokacije, prav tako tudi ignorira vlogo, ki jo imajo politične stranke pri mobiliziranju ter strukturiranju volivcev.

S časom je bilo možno opaziti, da so se začele rahljati vezi med strankami ter družbenimi razredi. Tako je bil v Veliki Britaniji upad glasovanja na podlagi družbenega razreda rezultat kombinacije padajoče podpore delavskega razreda laburistom ter srednjega razreda konservativcem (Denver in Hands 1992).

Tudi Dalton (2000) je ugotovil, da je v demokratičnih strankarskih sistemih začelo prihajati do upada vpliva glasovanja na podlagi družbenega razreda. V skoraj vseh razvitih industrijskih demokracijah so razredne oznake izgubljale svoj vpliv na volilno vedenje. Prav tako je prišlo do upada vpliva religije na volilno izbiro posameznikov. Če povzamemo na kratko, lahko zaključimo, da se je vpliv socioloških karakteristik na posameznikovo volilno vedenje znatno zmanjšal, in sicer zato, ker je prišlo do oslabitev vezi med posamezniki in družbenimi skupinami ter tudi med temi skupinami in političnimi strankami.

Kot prikazujeta Denver in Hands (1992), so Campbell in njegovi sodelavci v knjigi z naslovom *American Voter* predstavili model volilnega vedenja, ki so ga poimenovali Michiganski model. Razpravljali so, da družbeno deterministični pristop ne more tako zlahka pojasnjevati sprememb v volilnih vzorcih, saj se članstvo posameznikov v družbenih skupinah skozi čas spreminja počasi, če sploh se. Sklepali so, da je povezava med družbenimi karakteristikami volivcev in njihovo strankarsko izbiro posredna (Denver in Hands 1992). Model poudarja pomembnost dolgoročnih dejavnikov pri volilni izbiri in v ospredje postavlja strankarsko identifikacijo. Posameznik na podlagi interakcij s prijatelji, sodelavci, predvsem pa z družino oblikuje svoje vrednote in s tem tudi svojo strankarsko identifikacijo – psihološko navezanost na stranko, razvije občutek pripadnosti stranki, postane podpornik stranke in ne le nekdo, ki občasno glasuje za stranko. Strankarska identifikacija vpliva na to, kako volivec ovrednoti strankarske voditelje ter politična vprašanja (Denver 1989). Prav tako

je identifikacija tista, ki zagotavlja okvir znotraj katerega lahko razumemo politični svet (Denver in Hands 1992).

Tako se lojalnost politični stranki pogosto razvije zelo zgodaj. Strankarska identifikacija je ena prvih političnih vedenj, ki jih otroci razvijejo zaradi primarne socializacije in za katero velja, da se razvije preden otroci pridobijo politične preference ter druge politične orientacije. Ko se pripadnost stranki razvije, načeloma traja za vedno. Seveda se v določenih primerih lahko pripeti, da ljudje spremenijo strankarsko identifikacijo; do tega običajno pride, če se spremeni njihov družbeni sloj ali če se stranka, s katero se identificirajo, bistveno spremeni (Abramson 1994).

Denver (1989) opozarja, da identifikacija s stranko ni isto kot voliti zanjo, saj se lahko zgodi, da se volivec identificira z eno stranko, na volitvah pa voli popolnoma drugo stranko. Do tega velikokrat prihaja na predsedniških volitvah v ZDA.

Denver (1989) tako pojasnjuje, da obstajajo jasne razlike med strankarsko identifikacijo ter glasovanjem. Razdeli jih v tri sklope, in sicer:

- strankarska identifikacija je psihološka, medtem ko je glasovanje vedenjske narave;
- glasovanje je časovno določeno, kar za strankarsko identifikacijo ne velja;
- strankarska identifikacija se glede na intenziteto spreminja, za glasovanje to ne drži.

Michiganski model se osredotoča na dolgoročne dejavnike, ob tem pa zelo malo pozornosti posveča kratkoročnim dejavnikom. Denver in Hands (1992) sicer razlagata, da je volilna izbira posameznika produkt interakcije med dolgoročno strankarsko identifikacijo ter raznolikimi kratkoročnimi vplivi oz. dejavniki, to so volilna kampanja, trenutna politična vprašanja in osebne lastnosti voditeljev strank, toda model zagovarja, da kratkoročni dejavniki nimajo nekega bistvenega pomena, saj so dolgoročni dejavniki, kot sta strankarska identifikacija ter družbeni razred, tisti, ki imajo dominanten vpliv pri volilni izbiri posameznikov.

V 70. letih 20. stoletja je prišlo do upada strankarske lojalnosti. Do določene mere so volivci še vedno ostajali lojalni strankam, toda ta lojalnost se je znatno zmanjšala, zato je tudi strankarska identifikacija izgubljala na svoji pojasnjevalni moči volilnega vedenja (Denver in Hands 1992). Nie, Verba in Petrocik (v Della Porta 2003, 143–144), popuščanje vezi strankarske identifikacije pojasnjujejo z vključevanjem mladih volivcev v družbo (v 60. letih), saj so običajno ti imeli manj čustveno povezavo s stranko; njihova volilna odločitev je

temeljila bolj na stališčih strank glede določenih vprašanj. Navezanost na politične stranke je splošno gledano upadla. Dalton (v Della Porta 2003, 144) ugotavlja, da je navezanost upadla tako med tistimi posamezniki, ki ohranjajo zanimanje za politiko, kot tudi med tistimi, ki jih politika ne zanima.

Dosedanji opis šol volilnega vedenja prikazuje, kako so se dejavniki volilnega vedenja skozi čas spreminjali ter kako so dolgoročni dejavniki začeli izgubljati svojo pojasnjevalno moč. Začele so se razvijati nove teorije volilnega vedenja, ki temeljijo na kratkoročnih dejavnih (npr. ekonomske razmere in njihov vpliv na volilno vedenje, mediji in njihov vpliv na volilno vedenje itd.) (Lau in Redlawsk 2006).

Sarlvik in Crewe sta predstavila nov model volilnega vedenja – model tematskega glasovanja¹, za katerega velja, da volilna izbira posameznikov temelji na njihovi racionalni oceni politike in delovanju strank (Denver in Hands 1992). Ker se diplomsko delo osredotoča na pomen tematskega glasovanja, ga bom podrobneje predstavila v naslednjem poglavju.

Iz kombinacije teorij družbenega delovanja in ekonomskih racionalnih teorij se je razvila teorija racionalne izbire, ki poudarja, da se posameznik volilno odloča na podlagi osebnih koristi. Koga bo volil je odvisno od tega, katera odločitev mu bo prinesla največ koristi ter najmanj stroškov (Evans 2004). Posameznik je prepoznan kot racionalen ter sebičen, saj se zavestno odloča za vedenje, ki povečuje njegovo korist. Downs (v Evans 2004, 69–70) pojasnjuje, da se volivci na političnem trgu, podobno kot potrošniki na gospodarskem trgu, potegujejo za posebne prednosti ter koristi. Posamezniki razpolagajo s številnimi informacijami, ki jih potrebujejo, da med raznovrstnimi kandidati potem izberejo tistega, ki je sposoben čim bolje ustreči njihovim prioritetam. Volivci od izvoljenih zahtevajo ter pričakujejo določene politične odločitve (Evans 2004). Racionalen volivec ima sposobnost oblikovati zaporedje raznovrstnih opcij, ki so mu na razpolago, nato med njimi izbere tisto, ki zaseda najvišje mesto na njegovi lestvici prioritet (Della Porta 2003).

Della Porta (2003) omenja številne kritike, ki jih je racionalni pristop doživel. Glavni poudarek je bil na pomanjkanju informacij, s katerimi so volivci razpolagali, saj so bili različni avtorji prepričani, da le-te niso bile zadostne za racionalno delovanje. »Dokaj

---

¹ Za model tematskega glasovanja obstaja več izrazov, in sicer politično glasovanje, instrumentalno glasovanje, ideološko glasovanje, investicijsko glasovanje, retrospektivno glasovanje (Denver 1989).

neprepričljivo je bilo tudi širjenje pojma trga na področje, na katerem ni navzoč splošen posrednik (kot je denar), ki bi omogočil ocenjevanje stroškov in koristi mnogokratnih in večrazsežnostnih menjav gmotnih virov, informacij, simbolov in čustev« (Della Porta 2003, 23).

Prav tako je potrebno omeniti tudi, da politiki, v primeru, da bi se ravnali po željah oz. zahtevah posameznih volivcev, ne bi mogli delovati za skupno blaginjo.

Ekonomske teorije glasovanja postavljajo v ospredje povezavo med vladami, ki jih sestavlja ena ali več strank, ter stanjem državne ekonomije, saj naj bi za vlade veljalo, da je njihova naloga dobro oz. uspešno voditi ekonomijo. Državljeni nadzirajo potek izpolnjevanja obljub vladajočih strank, ki so jim bile dane pred samimi volitvami, saj jih zanima ali stranke dejansko izpolnjujejo svoje predvolilne obljube. Ker so vlade tiste, ki so odgovorne za ekonomsko stanje, jih volivci, v primeru, da je ekonomsko stanje slabo, krivijo za nastalo stanje oz. situacijo, če pa je ekonomsko stanje dobro, volivci vladne stranke nagradijo (Evans 2004).

5 TEMATSKO GLASOVANJE

V zgodnjih 70. letih 20. stoletja so se pojavili dokazi o vzponu oz. naraščanju tematskega glasovanja tako v ZDA kot v evropskih demokratičnih državah (Borre 2001). Na simpoziju, ki je potekal na temo tematskega glasovanja v ZDA in bil objavljen v *American Political Science Review*, so postavili hipotezo o vzponu tematskega glasovanja v 60. letih 20. stoletja. Dvomi o stabilnosti strankarske identifikacije, in s tem o pomenu Michiganske šole, so se v Evropi razširili in povojne generacije volivcev so na politično sceno prinesle nove vrednote ter nove teme (Borre 2001). Skratka, v ospredju družbenega zanimanja so bile nove tematike (kot so npr. človekove pravice), ki so postale bistvene v političnih razpravah. Zavedanje o novih tematikah je Sarlvika in Crewa (v Denver in Hands 1992, 10) vodilo k temu, da sta, kot sem že omenila, v 70. letih 20. stoletja predstavila model tematskega glasovanja. Po njunem mnenju bi prav ta model moral nadomestiti, do takrat zelo poznan, model strankarske identifikacije. Njuna ugotovitev je bila, da so se volivci v 60. letih 20. stoletja začeli veliko bolj zavedati strankarskih politik in političnih tem kot pa so se jih v preteklosti. Volivci so imeli izoblikovana jasna stališča o politikah ter delovanju strank. Odločitev, katero stranko

bodo preferirali, je temeljila na njihovi oceni politik in delovanju strank (Denver in Hands 1992). Na podlagi stališč, ki jih zagovarjajo stranke, se volivci odločajo kako oz. za koga bodo glasovali (Della Porta 2003). Študije volilnega vedenja so pokazale, da v primeru, ko so politične stranke bolj ideološko trdne in ko se volivci z njimi močno identificirajo, tudi stališča teh volivcev do političnih tem postajajo bolj predvidljiva (Ranney 1996).

Ranney (1996) pojasnjuje, da mora neka politična tema, za katero velja, da ima izmerljiv vpliv na volilno vedenje, izpolnjevati tri pogoje, in sicer:

- volivci se morajo zavedati njenega obstoja in imeti izoblikovano mnenje o njej,
- volivcev se mora dotakniti v tolikšni meri, da bo to dejansko vplivalo na njihovo volilno odločitev,
- volivci morajo zaznati, da je mnenje oz. stališče določene stranke ali kandidata glede te politične teme blizu oz. skladno z njihovim stališčem.

Le v primeru, da politična tema izpolnjuje vse tri navedene pogoje in doseže čim večjo množico ljudi, lahko vpliva na volilne izide.

Kot prikazuje Denver (1989), je Ivor Crewe razvil enostaven način analiziranja tematskega glasovanja. Kot prvo, ta način vključuje izbor različnih tematik; v kolikšni meri so prisotne v posameznikovih mislih/umu, kar se kaže v odstotku volivcev, ki so določeno tematiko izpostavili kot eno izmed pomembnih pri njihovi volilni odločitvi. Kot drugo, za določeno tematiko obstaja prednostna stranka; stranka, za katero se smatra, da ima najboljšo politiko do te tematike. Tretji faktor pa je kredibilnost strankarskih predlogov v povezavi s to tematiko; gre za to, v kolikšni meri volivci verjamejo, da bodo stranke sposobne doseči cilje, ki so jih v volilnem programu oz. volilni kampanji izpostavile glede te tematike (Denver 1989).

Volilne študije nakazujejo, da je skladno z upadom pomena glasovanja na podlagi pripadnosti volivca določeni družbeni skupini in upadom pomena strankarske identifikacije ekvivalentno naraščalo tematsko glasovanje.

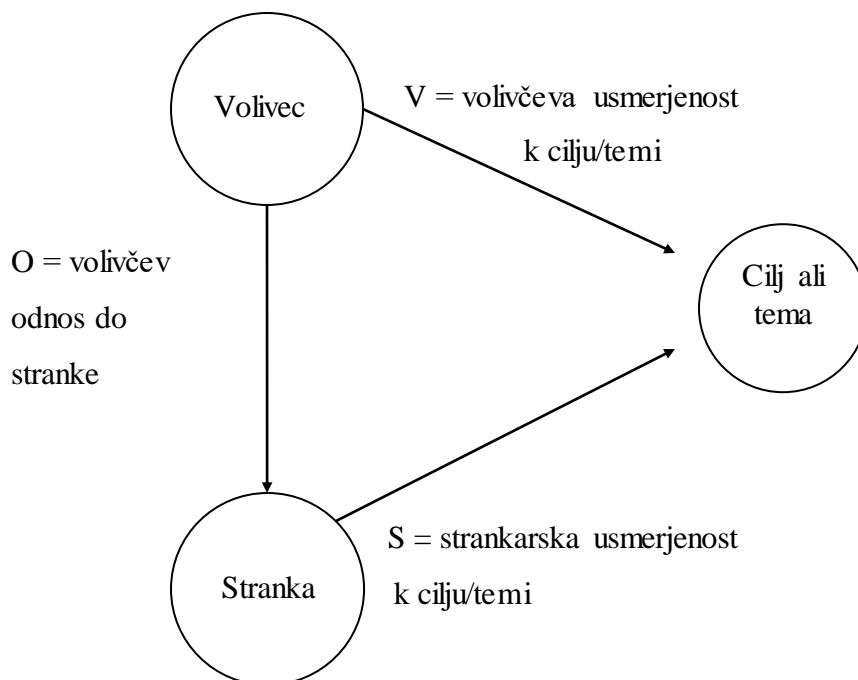
Različni avtorji (npr. Butler in Stokes 1992; Dalton 2000) so se ukvarjali s klasifikacijo političnih tem in večina jih razvršča v dve skupini. Prve so pozicijske teme, za katere je značilno, da delijo javnost na zagovornike/privržence ter nasprotnike. Te teme so npr. nacionalizacija industrije, pravica do splava itd. Druga skupina pa so t. i. valenčne teme, ki se neposredno nanašajo na državljane, npr. zdravstvena politika, upad stopnje kriminala,

socialna politika. Volivci te teme ocenjujejo, njihovo ocenjevanje se nanaša direktno na vladne akcije. Te ocene so lahko pomemben kriterij, ki vpliva na njihovo volilno odločitev, saj volilno izbiro posameznikov, v primeru, da je ta tematsko pogojena, načeloma določajo tematike, ki imajo na državljane največji vpliv. Na tem mestu je potrebno izpostaviti tudi način, na katerega volivci pridobivajo informacije, ki jim služijo, da lahko oblikujejo stališče glede določenega političnega vprašanja oz. tematike. Strokovnjaki ugotavljajo, da so volivci informirani tako s strani medijev kot s strani svojih kolegov, prijateljev. Osredotočajo se na tiste tematike, ki jih najbolj zanimajo in se jih direktno dotikajo (Butler in Stokes 1992; Dalton 2000).

V omenjeni empirični študiji *The American Voter* so avtorji postavili precej visoke standarde za opredelitev tematskega glasovanja. Volivec naj bi za vsako tematiko, ki se mu zdi pomembna, imel izoblikovano politično stališče, ki ga oblikuje avtonomno. Ob tem mora biti seznanjen s stališči strank, narediti pa mora tudi primerjavo med političnimi stališči, ki jih zagovarjajo različne stranke in se nato odločiti za tisto stranko, katere politično stališče je najbližje njegovemu. Če upoštevamo te stroge standarde oz. zahteve, lahko zaključimo, da je zelo malo volivcev, ki bi jih lahko označili za tematske; toda raziskave, ki so bile narejene kasneje, kažejo, da je veliko tematsko povezanega volilnega vedenja tudi med volivci, ki teh meril ne izpolnjujejo (Borre 2001).

Borre (2001) ugotavlja, da v primeru tematskega glasovanja obstaja trosmerna povezava med volivci, stranko ter političnim ciljem ali temo. Tako volivec kot stranka sta usmerjena k istemu cilju; volivec ima izoblikovano neko stališče do stranke in teme in bo verjetno za to stranko glasoval. Vsaka izmed povezav je lahko pozitivna, nevtralna ali negativna. Različne teorije kognitivne doslednosti predpostavljajo, da naj bi bil volivec motiviran za ustvarjanje situacije, v kateri so vse tri povezave oz. vezi pozitivne, in naj bi si prizadeval za izognitev situaciji, kjer je ena vez negativna, ostali dve pa pozitivni. Borre (2001) poudarja, da naj bi bili volivci s točno določenim ciljem bolj naklonjeni tisti stranki, ki zasleduje oz. se nagiba k istemu cilju kot oni sami.

Slika 5.1 : Model doslednega tematskega glasovanja

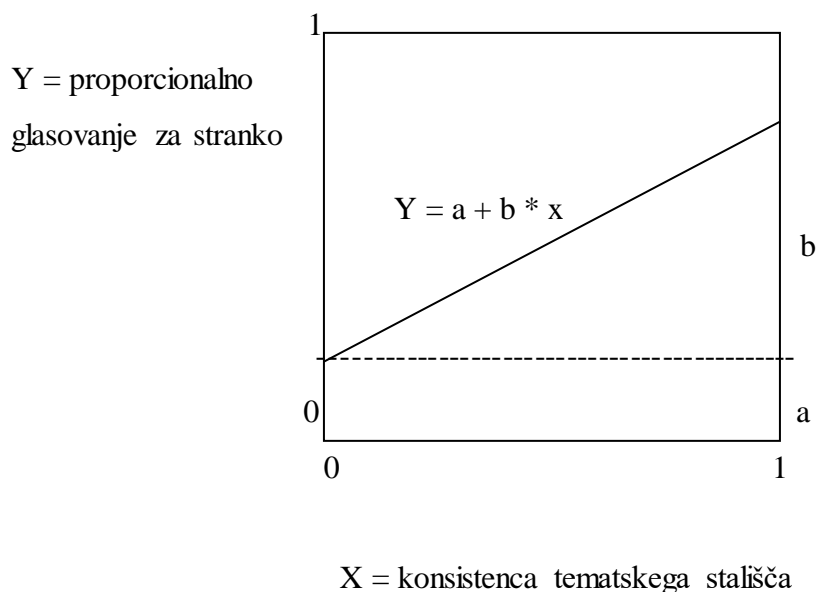
Vir: Borre (2001, 14).

Model kognitivne doslednosti razlaga, da večja kot je volivčeva konsistenca s strankinim stališčem do neke tematike, višja je verjetnost, da bo volivec svoj glas namenil tej stranki, ob upoštevanju, da vse drugo ostane enako.

Najboljši oz. najprepričljivejši način kako preveriti to hipotezo je sledeči:

1. Razčleniti vzorec anketirancev glede na njihova stališča do določene teme.
2. Zagovarjati, da se ta stališča v stopnji skladnosti razlikujejo s stališči strank, kar pomeni, da so npr. stališča anketirancev do določene teme lahko usklajena ali neusklajena s stališči strank.
3. Pokazati, da se z naraščajočo konsistenco povečuje možnost oddaje glasu določeni stranki.
4. Pogoju, da je vse ostalo enako, dosežemo z nadzorovanjem drugih relevantnih dejavnikov, ki bi lahko vplivali na glasovanje (Borre 2001).

Slika 5.2 : Model linearnega stališča/linearno pozicijski model

Vir: Borre (2001, 19).

Sedaj ko smo povedali nekaj o modelu doslednega tematskega glasovanja, ki razlaga, da bolj kot je volivčevo stališče glede določene tematike usklajeno s stališčem stranke glede te iste tematike, več je možnosti da bo volivec to stranko tudi volil. Omenimo še, da obstaja tudi drug pogled na tematsko glasovanje. Gre za neko nadgradnjo tematskega glasovanja, in sicer volivci, katerih tematska stališča so popolnoma neusklajena s strankarsko usmeritvijo, načeloma za to stranko volijo v zelo majhni meri (zaradi neusklajenosti stališč bi lahko rekli, da ti volivci sploh ne bi smeli voliti za stranko), obstaja pa možnost, da so nekateri izmed teh volivcev s stranko usklajeni glede nekih drugih tematik ali pa se odločijo, da bodo volili stranko iz nekaterih drugih razlogov. Na tem mestu je potrebno omeniti, da ne moremo domnevati, da bodo vsi volivci, katerih stališča glede neke tematike so konsistentna s stališči stranke, dejansko tudi glasovali za to stranko, saj obstaja možnost, da so stališča volivcev konsistentna oz. usklajena tudi s stališči neke druge stranke (Borre 2001).

Model tematskega glasovanja je doživel številne kritike. Heath in drugi (v Denver in Hands 1992, 11) so trdili, da v bistvu ni nikoli prišlo do upada pomena razrednega glasovanja, ob tem so dodali, da so v preteklosti raziskovalci napačno interpretirali statistične dokaze in v razredno-strankarski povezavi zamenjali kratkoročna politična nihanja z dolgoročnimi

spremembami. Navedeni avtorji so izrazili tudi skeptičnost glede sposobnosti volivcev, da ti delujejo skladno s političnimi temami in strankarskimi politikami na način, ki ga je predlagal model tematskega glasovanja. Priznavali so, da bi volivci lahko bili pod vplivom ideologije ali političnih načel, toda hkrati so zavračali dejstvo, da volivci podajajo podrobne ocene o trenutnih političnih temah. Čeprav so Heath in drugi (v *Denver in Hands* 1992, 11) zavračali strogi družbeni determinizem, je njihova kritika izvirala iz prepričanja, da razred še vedno zagotavlja potencialno podlago za volilno odločanje, čeprav je njegova pojasnjevalna moč s časom upadala.

6 VOLILNI PROGRAMI

Za tematsko glasovanje je značilno, da volivci svojo odločitev sprejmejo glede na stališča strank do raznovrstnih tematik. Stranke svoja stališča do njih praviloma izrazijo v svojih volilnih programih. Glede na socialno strukturo svojega jedra stranka v svojem volilnem programu nameni pozornost tematikam, ki so pomembne tistim volivcem, za katere stranka ve, da bodo na volitvah najverjetneje odločali o njeni usodi (Ogris 1926).

Primere prvih volilnih programov je moč opaziti v dokumentih, ki so bili pripravljeni za ameriške volitve leta 1800. »Vse od leta 1840 dalje pa v Združenih državah Amerike volilni programi predstavljajo enega od temeljnih elementov vsake volilne kampanje« (Kustec Lipicer 2010, 73). V evropskem prostoru so se volilni programi začeli pojavljati ter uveljavljati nekaj deset let kasneje.

Ko govorimo o volilnem programu, govorimo o »skupni ideologiji politične stranke, ki je sistematično formulirana kot celota načel ter postulatov in je kot taka tudi uradno razglašena ter obvezujoča za vse njene člane« (Ogris 1926, 108–109). Goati (v Kustec Lipicer in drugi 2011, 117) ugotavlja, »da je program bistveni element identitete vsake politične stranke«.

Kustec Lipicer in drugi (2011, 17) pojasnjujejo, »da so s strani strank ali kandidatov volilni programi oblikovani premišljeno in načrtno, z namenom reševanja družbenih problemov in zadovoljevanja širših potreb, ob tem pa tudi bistveno upoštevajo lastne (i)racionalne interese, stališča, ideološke ter vrednotne poglede ter načela, želje, potrebe«. Kustec Lipicer (2010) pojasnjuje, da stranke oz. kandidati preko volilnih programov oblikujejo svoj dolgotrajnejši profil, na podlagi katerega prepričujejo potencialne volivce ter se predstavljajo, hkrati pa v teh programih tudi izpostavijo svoje lastne politične preference ter usmeritve. Ravno zaradi navedenega, Klingemann in drugi (v Kustec Lipicer in drugi 2011, 40) ugotavljajo, »da so

volilni programi strank ključni za razvoj demokracije ter stvarno in procesno izvrševanje le te. Kandidati ali politične stranke, preko programov sodelujejo pri neprestanem sooblikovanju razprave o kakovosti demokracije«.

»Odzivnost strank na potrebe volivcev je v središču demokratičnega oblikovanja odločitev, saj se nanaša na načine strankarskega prevajanja problemov iz sfere zasebnega v sfero javnega-sprva v volilne programe in kasneje, če pridejo v vlado, v program vlade ter proces oblikovanja in izvajanja javnih politik« (Kustec Lipicer in drugi 2011, 40–41).

Klingemann (v Kustec Lipicer in drugi 2011, 41) pravi, da volilni strankarski programi odražajo dejansko težo aktualnih problemov ter stališča političnih strank do teh problemov. V programskih stališčih, ki so eno izmed osrednjih lastnosti strank, so uradno predstavljeni in ovekovečeni cilji strank ter politične ideje. Programi so sidrišče identifikacije strankarskih stališč do posameznih tematik ter predmet diseminacije preko množičnih medijev, pa čeprav je delež volivcev, ki se v celoti seznanijo s kompletnimi programi strank, zelo majhen. »Na takšen način je tekmovalnost med političnimi strankami posredno konfrontacija različnih pogledov na urejanje javnopolitičnih problemov, pa tudi na kasnejšo agregacijo javnopolitičnih preferenc delovanja vlade« (Kustec Lipicer in drugi 2011, 41). Prepoznamo lahko tri bistvene motive za pripravo volilnih programov, in sicer: »motivi kandidatov oz. strank«, »motivi javnosti«, »normativnosistemski motivi« (Kustec Lipicer in drugi 2011, 42). Ogris (1926, 109) ugotavlja, da politična stranka volilni program potrebuje kot »zunanjji pripomoček za propagando ter vzdrževanje idejne kontinuitete«. »Program stranki da ime, uredi sestavo ter funkcije njenega organizacijskega mehanizma, določi metode njene socialne kontrole ter začrta smernice po katerih stranka kot polnopravni igralec uveljavi svoje skupinske smotre« (Ogris 1926, 109).

Ne samo da se volivci na podlagi volilnih programov odločajo koga bodo volili, s pomočjo programov lahko tudi ugotavljajo ali izvoljene stranke uresničujejo svoje predvolilne obljube (Kustec Lipicer in drugi 2011).

6.1 VSEBINE VOLILNIH PROGRAMOV IN RELEVANTNE TEORIJE VOLILNIH VSEBIN

Glede na empirični del, ki sledi v nadaljevanju in v katerem se bom posvetila preučevanju tematik, ki so jih stranke predstavile v svojih volilnih programih, se mi zdi smiselno, da na tem mestu predstavim tudi vsebine volilnih programov ter teorije volilnih vsebin.

Če gledamo z vidika vsebinskih stališč, ki so izražena v volilnih programih, lahko prepoznamo prevladujoče lastnosti, ki se pojavljajo v volilnih programih. Kot ugotavljajo Kustec Lipicer in drugi (2011) ter Zajc in drugi (2012) so to naslednje lastnosti:

- ideološke usmeritve, pozicije ter cepitve tekmujočih kandidatov/strank oz. prvenstveni cilji kandidatov/strank, npr. desno-levo ali mestno-ruralno ipd.;
- širša vsebinska stališča, ki jih kandidati/stranke gojijo do posameznih vsebin, npr. za več-manj države blaginje ali pa za-proti liberalizaciji trga ipd.;
- konkretna in operativno precej razdelana oz. razčlenjena stališča kandidatov/strank do konkretnih problemov;
- povolilni potencial – v povolilnih političnih dokumentih izražena predvolilna stališča kandidatov/strank.

Kustec Lipicer in drugi (2011, 29) izpostavljajo štiri različne teorije volilnih vsebin, ki se fokusirajo na vloge ter lastnosti volilnih vsebin, in sicer:

- prostorska teorija,
- teorija izpostavljenosti,
- teorija valence,
- teorija mandatarstva.

Navedene teorije se vežejo na dva bistvena vsebinska pogleda na politično, ki sta tudi prisotna drug v drugem, toda z različno težo ter stopnjo pomembnosti (Kustec Lipicer in drugi 2011, 29–30), in sicer:

1. Na pomembnost temeljnih vrednotno-ideoloških političnih preferenc, vsebin in cepitev v boju za oblast ter na vodenje demokratične države oz. na razumevanje odnosa političnih strank in njihovih politik do volilnega telesa z ideološko zornega kota političnega (prek t. i. politics pogleda na politiko).

2. Na pomembnost racionalnooperativnih oz. upravljalških stališč, rešitev, aktivnosti, ukrepov reševanja javno relevantnih problemov, iskanja najboljših rešitev zanje ter njihovega izvajanja v vsakodnevem življenju (t. i. policy pogled na politiko).

Downs je v svojem delu *Ekonomska teorija demokracije* utemeljil prostorsko teorijo strankarskega tekmovanja. »Njegova ekonomska teorija strankarskega tekmovanja se ukvarja z: a) interakcijo skupine volivcev, katerih cilj je maksimiranje njihovih osebnih koristi, in b) skupinami političnih strank, ki so nagnjene k neprestanemu maksimiranju uspeha na volitvah zaradi želje po nudenju političnih storitev neki družbi« (Kustec Lipicer in drugi 2011, 30–31). Strankarske ideologije se pozicionirajo na kontinuumu levo-desno, posameznik pa pri tem preferira ideološko pozicijo. Stranke, z namenom pridobiti čim večje število volivcev, prilagajajo svoje ideologije premikom znotraj ideološkega spektra. Posameznik da glas tisti stranki, katere ideologija je skladna s tisto, ki jo preferira sam. »Po prostorski teoriji se politične stranke pozicionirajo na ideološkem kontinuumu in oblikujejo (javno) politične preference, ki so vpete v eno-/večdemenzionalne ideološke prostore, da bi pridobile čim več volivcev« (Kustec Lipicer in drugi 2011, 31–35).

Robertson je v svoji knjigi z naslovom *Teorija strankarske tekmovalnosti* utemeljil teorije vsebin, valenc ter izpostavljenosti, ki predstavljajo nadaljevanje razmišljanja o prostorskih teorijah strankarskega tekmovanja. Te teorije preučujejo razne razlike, posebnosti, tudi podobnosti v odnosu kandidatov do določenih javnopolitičnih vsebin (Kustec Lipicer in drugi 2011).

Budge (v Kustec Lipicer in drugi 2011, 35) ugotavlja, da stranke v predvolilni tekmi dajejo poudarek tistim vsebinam, ki jih preferirajo volivci, saj vedo, da jim bodo le-te koristile. Smiselno je pričakovati, da liberalne stranke zagovarjajo načela liberalnega trga, npr. zniževanje davčne stopnje, socialdemokratske stranke pa dajejo poudarek ekonomsko-socialni politiki. Na tem mestu bomo omenili teorijo prilaščanja politik, ki jo omenja Petrocik (v Kustec Lipicer in drugi 2011, 35). Le-ta izpostavlja, da »si kandidat kot politični igralec lasti določena vprašanja (tematike), na katerih gradi svojo predvolilno kampanjo na način, da določene vsebine bolj izpostavlja oz. poudarja in tako ponuja okvir, znotraj katerega se bo prepoznal potencialni volivec« (Kustec Lipicer in drugi 2011, 35).

Kot zadnjo omenimo teorijo mandatarstva, katere utemeljitelja sta Budge in Hofferbert. Slednja predpostavlja, da so politične stranke odgovorne za vse cilje javnih politik, ki so bili obljubljeni, a so ostali neuresničeni, hkrati pa izpostavlja pomembnost ter nenadomestljivost strank (Kustec Lipicer in drugi 2011).

7 IDEOLOŠKI KONTINUUM LEVO-DESNO

Ideja, da lahko politike in voditelje razvrstimo na ideološki lestvici od leve proti desni, je morda najbolj pogosta izmed vseh političnih abstrakcij. Ne gre le za del akademske konceptualizacije, besedi »levo« in »desno« se konstantno uporabljata v vsakodnevnih političnih komentarjih (Denver in Hands 1992). Mastnak (1990) pravi, da naj bi do delitve na levico ter desnico prišlo v času francoske revolucije. Pojem levica Mastnak (1990) definira s posebno delitvijo političnega prostora. »Politični prostor, kot ga vidi levica, je razcepljen v dve entiteti, ki si stojita nasproti in se izključujeta, v dve sovražni alternativni, med katerima ni posredovanj« (Mastnak 1990, 115). Kot ugotavlja Bobbio (1995) sta izraza desnica ter levica v političnem besedišču še naprej v splošni rabi. Razvrstitev na desne ter leve ostaja v večstrankarskih demokratičnih sistemih pomembna še danes. Kropivnik (2001) navaja, da lahko pojem levo-desno opredelimo tudi s pojmom liberalno-konservativno ali radikalno-konservativno. Bobbio (1995) izraza desnica ter levica označuje kot nasprotna pojma, ki se uporabljata za opisovanje soočenj različnih ideologij ter gibanj.

Pojma levica in desnica ne označujeta samo ideologij. »Označujeta nasprotujoče si programe, zadevajoče vrsto vprašanj, katerih reševanje sodi ponavadi v okvir političnega delovanja, ter navzkrižja, ki niso samo navzkrižja idej, marveč tudi navzkrižja interesov in ocenjevanja usmeritve, ki jo je treba dati družbi, navzkrižja, ki so v vsaki družbi in za katera ni jasno, kako naj bi izginila« (Bobbio 1995, 35). Strankarske družine se delijo na levo in desno in tako jih tudi uvrščamo na kontinuumu levo-desno. Beyme (v Kropivnik 2001, 138) pravi:

»Ideološki kontinuum oziroma dimenzija levo-desno kot eden osrednjih politoloških teoretskih konceptov poenostavljeno enodimenzionalno opisuje značilnosti, ki so izvorno določene v kompleksnem večrazsežnem spletu oziroma sistemu stališč in vrednot, povezanih z družbenimi vlogami in institucijami, družbeno, ekonomsko in politično ureditvijo, lastnino, človekovimi pravicami in svoboščinami, razvojem in modernizacijo« .

Kot ugotavlja Beyme (v Kropivnik 2001, 138), levo-desno ločimo glede na odnos dveh dimenzij, in sicer do socio-ekonomskih politik (npr. vloga države pri zagotavljanju socialne države, regulacija delovanja trga idr.) ter širših družbenih tem (odnos do vrednotnih sistemov). Ko govorimo o socio-ekonomskih politikah, potem za levico velja, da poudarja zavzemanje za redistribucijo družbenih dobrin, enakopravnost, blaginjo, državo blaginje, desnica pa se zavzema za profitno motivacijo ter neovirano svobodno podjetništvo in politično ter ekonomsko svobodo. Ko pa je govora o širših družbenih temah, potem za levico

velja, da daje poudarek horizontalnim družbenim ravnam, poudarja zaupanje v spremembe in družbeni napredek ter usmerjenost v prihodnost, zagovarja napredne vladne ukrepe ter mir, desnica pa daje poudarek vertikalnim družbenim ravnam, se zavzema za sprejemanje cerkvene in družbene hierarhije, za spoštovanje tradicije ter ohranjanja statusa quo, verjame v tradicionalne moralne vrednote ter zunanja vojaška zavezištva (Budge 2000; Kropivnik 2001).

Kropivnik (2001, 138) ugotavlja, da se vsebina in pomen ideološkega kontinuuma levo-desno razlikujeta tako v času kot prostoru, zato ju ni mogoče splošno opredeliti. Vendar je potrebno omeniti, da se kontinuum levo-desno, kljub številnim spremembam, v večini držav že dolgo časa uporablja za konvencionalno označevanje procesov in objektov v političnih razpravah, volilni propagandi in v medijih.

Pri empiričnih poskusih pozicioniranja strank na kontinuum levo-desno so si politologi pomagali z različnimi spremenljivkami. Čeprav so bili s strani različnih politologov uporabljeni različni empirični pristopi, le-ti stranke razvrščajo levo in desno. Tako sta Laver in Hunt (1992) določila 8 spremenljivk za uvrščanje strank na ideološkem kontinuumu levo-desno, in sicer: 1 – davčna politika nasproti državnim servisom, 2 – zunanja politika, 3 – družbena lastnina, 4 – socialna politika, 5 – odnos do religije, 6 – urbani interesi nasproti ruralnim interesom, 7 – centraliziranost odločitev, 8 – okoljevarstvena politika (Budge 2000b). Na podoben način sta tudi Huber in Inglehart (1995) v svoji raziskavi določila 10 spremenljivk za uvrščanje strank na tem kontinuumu, in sicer: 1 – ekonomski ali razredni konflikt, 2 – centralizacija moči, 3 – avtoritarnost nasproti demokratičnosti, 4 – izolacionizem nasproti internacionalizmu, 5 – tradicionalna kultura nasproti novim kulturam, 6 – ksenofobija, 7 – konzervativnost nasproti spremembam, 8 – lastninske pravice, 9 – ustavne reforme, 10 – narodna obramba (Budge 2000b).

V okviru pomenov volilnih programov za stranke oz. kandidate lahko rečemo, da so le-ti uporabni tudi kot mehanizem za pozicioniranje strank na kontinuumu levo-desno. Tematike, ki jih politične stranke izražajo v programih, so tesno povezane z njihovo temeljno ideologijo (socialistično, liberalno, konzervativno), ki stranke uvršča na določeno mesto na ideološkem kontinuumu.

Skratka, če sledimo ideji tematskega glasovanja, lahko rečemo, da na kontinuumu levo-desno stranke zavzamejo položaj glede na svoja stališča o tematikah, hkrati pa tudi volivci

zavzamejo svoj položaj in se odločajo o (ne)podpori posameznim strankam glede na njihov pogled na določeno temo. Strankarska izbira volivca je odvisna od tega, kako oddaljen je njen položaj od volivčevega na kontinuumu levo-desno. Preferiral bo stranko, katere stališča so najbližja njegovim (Denver in Hands 1992).

8 ANALITIČNI DEL

Analitični del diplomske naloge bo sestavljen iz dveh delov. V prvem delu se bom ukvarjala z analizo volilnih programov strank, ki so leta 2011 vstopile v parlament. Analizirala bom programe sledečih strank: Pozitivna Slovenija (PS), Slovenska Demokratska Stranka (SDS), Socialni Demokrati (SD), Državljska Lista (DL), Demokratična stranka upokojencev Slovenije (DeSUS), Slovenska Ljudska Stranka (SLS), Nova Slovenija - Krščanska Ljudska Stranka (NSi). Z analizo programov bom ugotavljala, katere tematike so stranke izpostavile v svojih programih in kakšno pozornost so namenile posamezni tematiki. Obseg pozornosti, ki jo je stranka namenila posamezni tematiki, bom ugotovila s pomočjo štetja besed. Tabele, ki na shematičen način prikazujejo tematike, vsebovane v programih analiziranih strank in pozornost, ki so jo stranke namenile posameznim tematikam, bom vključila v prilogo, medtem ko bo v sklopu prvega dela analitičnega dela prikazana skupna tabela vseh strank, v kateri bom posebej izpostavila le problematiko brezposelnosti, ki me najbolj zanima. V nadaljevanju analitičnega dela bo analizirana reprezentativna longitudinalna raziskava Slovensko javno mnenje (SJM), prav tako bo s statističnim programom SPSS opravljena statistična analiza. Ta analiza mi bo služila pri ugotavljanju, ali je status volivca (zaposleni/brezposelni) pri raziskovanju značilnosti programa v pogledu izbrane tematike določal volilno izbiro, prav tako bom na podlagi sekundarne analize javnomnenjskih podatkov pozicionirala analizirane stranke na ideološkem polu levo-desno ter ugotovila kateri je največji problem, s katerim se Slovenija sooča. Vse to je namenjeno ugotavljanju, ali so brezposelne osebe v večji meri glasovale za stranke, ki so v svojih programih problematiki brezposelnosti namenile več pozornosti (predvideli smo, da so zaradi različnih razlogov to leve stranke) kot zaposlene osebe.

8.1 PROBLEMATIKA BREZPOSELNOSTI V VOLILNIH PROGRAMIH POLITIČNIH STRANK

Ukvarjala se bom z analizo volilnih programov strank, v sklopu katere bom ugotavljala koliko pozornosti so stranke v svojih programih namenile problematiki brezposelnosti. Podatki kažejo, da je bila stopnja brezposelnosti leta 2008 4,4 %, leta 2009 je ta številka zrasla na 5,9 %, leta 2010 na 7,3 %, leta 2011 na 8,2 %, vrhunec pa je dosegla leta 2013, ko je stopnja znašala 10,1 %, nato pa v letu 2014 9,7 % (Statistični urad Republike Slovenije). Kot kažejo

statistični podatki je brezposelnost v Sloveniji v zadnjih letih relativno velika. V spodnji tabeli prikazujemo značilnosti programov analiziranih strank in obseg pozornosti, ki so ga stranke namenile problematiki brezposelnosti.

Tabela 8.1: Problematika brezposelnosti v volilnih programih

STRANKE	CELOTEN OBSEG PROGRAMA VSAKE POSAMEZNE STRANKE (ŠT. BESED)	MESTO ANALIZIRANE PROBLEMATIKE V PROGRAMU (zgornja/spodnja polovica programa)	OBSEG ANALIZIRANE PROBLEMATIKE (ŠT. BESED)	DELEŽ ANALIZIRANE PROBLEMATIKE GLEDE NA CELOTEN OBSEG PROGRAMA (%)
POZITIVNA SLOVENIJA	2371	zgornja in spodnja polovica programa	58	2,5 %
SLOVENSKA DEMOKRATSKA STRANKA	34.471	zgornja polovica programa	1140	3,3 %
SOCIALNI DEMOKRATI	10.807	zgornja in spodnja polovica programa	253	2,3 %
DRŽAVLJANSKA LISTA	3867	zgornja polovica programa	150	3,9 %
DESUS	5249	zgornja in spodnja polovica programa	151	2,9 %
SLOVENSKA LJUDSKA STRANKA	5570	zgornja in spodnja polovica programa	287	5,2 %
NOVA SLOVENIJA	18.224	zgornja polovica programa	702	3,9 %

Vir: Prirejeno po Ekart (2017); Godeša (2017); Kavčič (2017); Stankovič (2017); Služba za odnose z javnostjo stranke Pozitivna Slovenija (2017); SDS (2017); DL (2017).

Kot kažejo podatki v Tabeli 8.1, se volilni programi strank v okviru problematike brezposelnosti razlikujejo v marsikaterem pogledu, prav tako se razlikujejo volilni programi strank, gledano v celoti. Vsaka stranka je na drugačen način navedla ter predstavila tematike in ravno zato sem se odločila, da bom za vsako stranko posebej izdelala tabelo, v kateri bo prikazano, katere tematike je stranka v svojem volilnem programu izpostavila in kolikšen je obseg vsake posamezne tematike, kar sem ugotavljala z metodo štetja besed (glej Prilogo A). Analiza mi je služila za pridobitev splošnejše slike o tematikah, navedenih v volilnih programih. Za problematiko brezposelnosti, ki me je dejansko najbolj zanimala, sem opravila podrobnejšo analizo (glej Tabelo 8.1). V prvi vrsti velja, da stranke v svojih volilnih programih o problematiki brezposelnosti govorijo bolj v kontekstu zaposlovanja ter ob navajanju ukrepov za izboljšanje situacije na trgu dela. Z analizo volilnih programov sem ugotovila, da so vse stranke problematiko brezposelnosti vključile v svoje volilne programe, toda obstajajo razlike med strankami glede na to, v kateri del programa so problematiko vključile (zgornji ali spodnji del programa). Glede na to, da so problematiko brezposelnosti vse stranke vključile v širši kontekst, ne preseneča, da se problematika pojavi na različnih delih njihovih programov in znotraj različnih tematik. PS se je izbrane problematike dotaknila v tematici Konkurenčno gospodarstvo ter tematici Obnova socialnega dialoga in povrnitev zaupanja v socialni sistem. V primeru stranke PS smo opazili, da so problematiko brezposelnosti delno omenili v zgornji ter delno v spodnji polovici programa. Podobno razpršenost problematike vidimo v vseh strankah, razen pri SDS, DL in NSi. Stranke so problematiko brezposelnosti postavljale v različne tematike; SDS v tematike Gospodarstvo in Trg dela, SD v tematike Socialna politika, Gospodarstvo in Notranje zadeve, DL v tematike Gospodarstvo ter Trg dela in Socialni sistem, DeSUS v tematike Spremembe podjetniškega okolja in Položaj delavcev, SLS v tematike Povečanje gospodarske rasti in Socialna politika, NSi pa v tematike Finance in gospodarstvo ter Socialna politika. Zanimivo je pogledati tudi podatke o obsegu pozornosti, ki so jo stranke v volilnih programih namenile analizirani problematiki glede na njihov celotni program. Ta analiza pokaže, da nobena od strank problematiki brezposelnosti ni namenila zelo veliko pozornosti; največji delež svojega programa je analizirani problematiki namenila SLS (5,2 %) najmanjši delež pa SD (2,3 %). V okviru analize volilnih programov strank sem ugotovila, da je kar pet od sedmih strank (PS, SDS, DeSUS, SLS, NSi) na začetek svojega programa uvrstilo tematiko Finance ali Gospodarstvo. SD je na začetek svojega programa uvrstila druge tematike, npr. v programu SD na začetku najdemo tematiko Izobraževanje ter Socialna politika (to sta bili področji, na katerih sta delovala minister iz vrst te stranke oz. minister, ki je bil dejansko blizu stranki). V

programu DL je na začetek programa umeščena tematika Izboljšava v političnem sistemu ter Debirokratizacija Slovenije. Izpostaviti je potrebno, da kljub temu, da ti dve stranki tematiko Finance ter Gospodarstvo nista uvrstili na začetek svojega programa, sta ju uvrstili v zgornjo polovico svojega programa.

8.2 VOLILNO VEDENJE IN STATUS VOLIVCEV

Da bi ugotovila za katere stranke so na parlamentarnih volitvah leta 2011 glasovali volivci (zaposleni/brezposelni), kako so pozicionirali te stranke (levo/desno) in kakšno je njihovo mnenje o problematiki brezposelnosti, sem naredila sekundarno analizo podatkov iz že opravljenih raziskav Slovenskega javnega mnenja (uporabila sem raziskavo iz leta 2012 – SJM 2012/1). Ker sem želela ugotoviti tudi kateri je po mnenju volivcev najbolj pereč problem, s katerim se sooča Slovenija in kaj volivci, ki so se udeležili parlamentarnih volitev leta 2008, menijo o problematiki brezposelnosti, sem uporabila tudi raziskavo iz leta 2009 – SJM 2009/2. Glede na vprašanja iz Slovenskega javnega mnenja sem izbrala oz. oblikovala sledeče spremenljivke:

- Delovni status (zaposleni/brezposelni): za to spremenljivko je bilo tako iz raziskave za leto 2009 kot za leto 2012 izbrano vprašanje, kjer volivci opredelijo svoj delovni status; v svoji raziskavi sem oblikovala dve skupini – zaposleni in brezposelni.
- Po mnenju volivcev najbolj pereč politični problem, s katerim se sooča Slovenija: za to spremenljivko je bilo iz raziskave za leto 2009 izbrano vprašanje, kjer volivci podajo svoje mnenje o najbolj perečem problemu v Sloveniji.
- Dejavnik ogrožanja Slovenije – brezposelnost: tako iz raziskave za leto 2009 kot iz raziskave za leto 2012 je bilo izbrano vprašanje, kjer so volivci podajali svoja mnenja o tem, kako ogrožajoč je dejavnik brezposelnosti za Slovenijo. Odgovarjali so z odgovori: sploh ne (vrednost 1), malo (vrednost 2), srednje (vrednost 3), zelo močno (vrednost 4).
- Stranka, za katero so volivci leta 2011 volili: iz raziskave za leto 2012 je bilo izbrano vprašanje, pri katerem so volivci odgovarjali, za katero stranko so volili leta 2011.
- Opredelitev strank levo-desno: iz raziskave za leto 2012 je bilo izbrano vprašanje, ki se nanaša na opredelitev političnih strank levo-desno. Prvotno lestvico od 1 do 10, kjer ena pomeni skrajno levo, 10 pa skrajno desno, smo spremenili, združili smo jo v tri kategorije (1–4 je bolj levo, 5 je niti levo niti desno, 6–10 bolj desno). Naj omenim, da

smo spremenljivke rekodirali, da smo zagotovili večjo relevantnost ter boljšo interpretativnost statistično obdelanih podatkov.

Če pogledamo že predstavljene statistične podatke, vidimo, da se je brezposelnost od leta 2008 do leta 2013 povečevala, prav tako javnomnenjski podatki razkrivajo, da brezposelnost predstavlja velik problem. 19,7 % anketiranih volivcev je problematiko brezposelnosti izpostavilo kot zelo pereč problem in jo tako uvrstilo na drugo mesto najbolj perečih problemov, s katerimi se sooča Slovenija (35,7 % anketirancev je menilo, da je problematika gospodarske krize, recesije najbolj pereč problem). Pričakovano, brezposelni volivci brezposelnost vidijo kot večji problem, kakor pa zaposleni volivci. Podatki kažejo, da delež brezposelnih volivcev, ki brezposelnost prepoznavajo kot najbolj pereč problem, znaša 27,1 %, medtem ko tako meni 18,7 % zaposlenih volivcev (glej Prilogo B, Tabela B.1).

Tudi analiza podatkov brezposelnosti kot dejavnika ogrožanja Slovenije je pokazala, da ta predstavlja pomembno problematiko. 55,1 % anketiranih volivcev, ki so se udeležili parlamentarnih volitev leta 2008, je mnenja, da brezposelnost zelo močno ogroža Slovenijo. Kot pri vprašanju najbolj perečega problema, je tudi v tem pogledu moč videti razliko med zaposlenimi in brezposelnimi volivci; tudi tu več brezposelnih (71,2 %) ocenjuje, da brezposelnost močno ogroža Slovenijo, le 52,7 % zaposlenih je istega mnenja (glej Prilogo C, Tabela C.1).

Zanimalo me je, kako na brezposelnost kot dejavnik ogrožanja gledajo anketirani volivci, ki so se udeležili parlamentarnih volitev leta 2011. Kot vidimo v Prilogi C, Tabeli C.2, je tudi leta 2011 veliko anketirancev (75,3 %) ocenilo, da brezposelnost zelo močno ogroža Slovenijo. Tudi tu se je izkazalo, da več brezposelnih (81,9 %) kot zaposlenih (68,2 %) ocenjuje, da brezposelnost močno ogroža Slovenijo.

V nadaljevanju sem na podlagi analize SJM ugotovila (glej Prilogo D, Tabela D.1), da so volivci kot leve stranke opredelili PS (72 % volivcev jo je opredelilo bolj levo) ter SD (71,6 % volivcev jo je opredelilo bolj levo). Stranko DeSUS je 48,5 % volivcev videlo kot stranko, ki je ne morejo uvrstiti niti levo niti desno. Kot desne stranke so volivci opredelili SDS (84,4 % volivcev jo je opredelilo bolj desno), NSi (77 % volivcev jo je opredelilo bolj desno), SLS (70,8 % volivcev jo je opredelilo bolj desno) in DL (46,9 % volivcev jo je opredelilo bolj desno). Upoštevajoč zgoraj predstavljene ugotovitve analize programov strank ter ideološke pozicije posameznih strank, ugotavljam, da so leve stranke problematiki brezposelnosti namenile manj pozornosti kot desne stranke, čeprav so razlike med ideološkima blokoma zelo majhne, vse stranke pa so problematiki namenile le manjši delež svoje pozornosti.

V nadaljevanju me je zanimalo, ali je status anketirancev (zaposleni/brezposelni) določal volilno izbiro volivcev.

Tabela 8.2: Stranke, za katere so volili volivci na volitvah v Državni zbor leta 2011

STRANKE	Delovni status		
	Zaposleni	Brezposelni	Total
	f	f	f
	f (%)	f (%)	f (%)
DESUS	6	25	31
	2,4 %	8,4 %	5,6 %
LIBERALNA DEMOKRACIJA LDS	4	4	8
	1,6 %	1,3 %	1,5 %
NOVA SLOVENIJA	9	16	25
	3,5 %	5,4 %	4,5 %
SLOVENSKA DEMOKRATSKA STRANKA	70	92	162
	27,6 %	31,0 %	29,4 %
SLOVENSKA LJUDSKA STRANKA	5	6	11
	2,0 %	2,0 %	2,0 %
SLOVENSKA NACIONALNA STRANKA	16	10	26
	6,3 %	3,4 %	4,7 %
SOCIALNI DEMOKRATI	37	51	88
	14,6 %	17,2 %	16,0 %
ZARES-SOCIALNO LIBERALNI	2	1	3
	0,8 %	0,3 %	0,5 %
POZITIVNA SLOVENIJA	83	81	164
	32,7 %	27,3 %	29,8 %
DRŽAVLJANSKA LISTA GREGORJA VIRANTA	22	11	33
	8,7 %	3,7 %	6,0 %
SKUPAJ	254	297	551
	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Vir: Prirejeno po Hafner-Fink in drugi (2012).

Opravljen analiza je pokazala, da je največ brezposelnih volivcev glasovalo za SDS (31 %) ter Pozitivno Slovenijo (27,3 %), najmanj pa jih je glasovalo za SLS (2 %).

Vidimo, da je največji del brezposelnih podprl SDS, ki je po mnenju vseh anketirancev desna stranka, v tem pogledu ji sledi PS, ki je po mnenju vseh anketirancev leva stranka. Po drugi strani pa je največ zaposlenih volivcev glasovalo za PS (32,7 %), ki je videna kot leva stranka; v tem pogledu ji sledi SDS, ki je videna kot desna stranka

Na podlagi rezultatov, predstavljenih v Tabeli 8.2 lahko rečemo, da po sešteti podpori brezposelnih volivcev levim (PS, SD – 44,5 %) in desnim strankam (SDS, NSi, DL, SLS – 42,1 %), vidimo, da so brezposelni volivci svojo volilno izbiro skoraj enakomerno razdelili med leve in desne stranke.

9 ZAKLJUČEK

V diplomskem delu sem proučevala vpliv volilnih programov strank na volilno vedenje. Zaradi naraščajoče pomembnosti tematskega glasovanja sem predpostavila, da značilnosti volilnih programov političnih strank vplivajo na volilno vedenje posameznikov. Na podlagi statističnih podatkov, pridobljenih na spletni strani Statističnega urada Slovenije, je moč reči, da je imela problematika brezposelnosti leta 2011 velik potencial; analiza longitudinalne raziskave Slovensko javno mnenje je pokazala, da je problematika brezposelnosti za volivce pomembna. Analiza volilnih programov strank je razkrila, da so vse analizirane stranke v svojih volilnih programih problematiki brezposelnosti namenile določeno mero pozornosti, a vse relativno malo. Največji delež svojega programa je analizirani problematiki namenila SLS (5,2 %), najmanjši delež pa SD (2,3 %). Glede na to, da so volivci kot bolj desne stranke opredelili SDS (problematiki brezposelnosti je namenila 3,3 % svojega programa), DL (problematiki brezposelnosti je namenila 3,9 % svojega programa), SLS (problematiki brezposelnosti je namenila 5,2 % svojega programa) ter NSi (problematiki brezposelnosti je namenila 3,9 % svojega programa), kot bolj leve pa stranki PS (problematiki brezposelnosti je namenila 2,5 % svojega programa) ter SD (problematiki brezposelnosti je namenila 2,3 % svojega programa), lahko na podlagi podatkov zaključimo, da leve stranke v svojih programih problematiki brezposelnosti niso namenile več pozornosti kot pa desne. Analiza volilnih izbir volivcev glede na njihov status (zaposleni/brezposelni) je pokazala, da so brezposelni volivci v največji meri izrekli podporo (desni) SDS, ki ji v tem pogledu sledi (leva) PS. Ko pogledamo volilno izbiro brezposelnih volivcev v širši sliki, vidimo, da so ti v malo večji meri glasovali za leve stranke (PS in SD – 44,5 %), kot za desne stranke (SDS, SLS, DL, NSi – 42,1 %), a so razlike zelo majhne, namreč le 2,4 %. Glede na podatke je potrebno H2 zavrniti: »Zaradi tradicionalnih značilnosti levih političnih strank, so le te v svojih volilnih programih problematiki brezposelnosti namenile več pozornosti kot desne stranke in zato so za leve stranke nadpovprečno glasovale brezposelne osebe«. Izkazalo se je, da so v svojih volilnih programih več pozornosti problematiki brezposelnosti namenile desne stranke (če jih primerjamo z levimi). Na drugi strani pa brezposelni niso nadpovprečno glasovali za leve stranke, čeprav so te dobile malce večjo podporo teh volivcev kot desne stranke. Poleg tega so, individualno gledano, brezposelni v največji meri glasovali za SDS (desno stranko). Glede na relevantno teoretično podlago ter empirične ugotovitve je potrebno tudi H1 zavrniti: »Zaradi pomembnosti tematskega glasovanja je značilnost volilnih programov parlamentarnih strank vplivala na volilno vedenje ljudi v Sloveniji na parlamentarnih volitvah leta 2011«.

Izkazalo se je, da so stranke v svojih volilnih programih analizirani problematiki namenile relativno malo pozornosti, zato je težko zagotovo govoriti o pomembnosti tematskega glasovanja. Poleg tega nam podatki kažejo, da stranke, ki so tej problematiki posvetile (naj)več pozornosti, niso dobile (naj)večje volilne podpore volivcev, ki se jih ta problematika v največji meri dotika. Dejstvo je, da na parlamentarnih volitvah leta 2011 značilnost volilnih programov parlamentarnih strank ni vplivala na volilno vedenje volivcev.

10 LITERATURA

1. Abramson, Paul R. 1994. *Change and continuity in the 1992 elections*. Washington: Congressional Quarterly.
2. Bobbio, Norberto. 1995. *Desnica/levica: razlogi in pomeni političnega razlikovanja*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
3. Borre, Ole. 2001. *Issue voting: An Introduction*. Aarhus University Press.
4. Box-Steffensmeier, Janet M. in David Kimbal. 1999. The Timing of Voting Decisions in Presidential Campaigns. Dostopno prek: https://www.researchgate.net/publication/228802065_The_timing_of_voting_decisions_in_presidential_campaigns (15. junij 2017).
5. Budge, Ian. 2000a. Manifesto, Election. V *International Encyclopedia of Elections*, ur. Rose Richard, 161–164. Basingstoke: Macmillan.
6. --- 2000b. Expert judgements of party policy positions: Uses and limitations in political research. *European Journal of Political Research* 37: 103–113.
7. Butler, David in Donald Stokes. 1992. The analysis of issues. V *Issues and Controversies in British Electoral Behaviour*, ur. Denver David in Gordon Hands, 174–207. New York: Harvester Wheatsheaf.
8. Dalton, J. Russell. 2000. Voting Behaviour, Influences on. V *International Encyclopedia of Elections*, ur. Rose Richard, 332–339. Basingstoke: Macmillan.
9. Della Porta, Donatella. 2003. *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Založba Sophia.
10. Denver, David. 1989. *Elections and voting behaviour in Britain*. Worcester: Billing and Sons Ltd.
11. --- in Gordon Hands. 1992. *Issues and Controversies in British Electoral Behaviour*. New York: Harvester Wheatsheaf.
12. Državljska lista. 2017. *Celoten program državljanske liste Gregorja Viranta 2011*. Dostopno prek: <http://www.d-l.si/index.php?page=program&item=40> (18. avgust 2017).
13. Ekart, Tadej. 2017. Volilni program stranke SD 2011, (posredovano po e- pošti). Ljubljana: interno gradivo
14. Evans, Jocelyn AJ. 2004. *Voters & Voting: An introduction*. London: SAGA Publications Ltd.
15. Godeša, Maja. 2017. Volilni program stranke SLS 2011, (posredovano po e- pošti). Ljubljana: interno gradivo.
16. Grad, Franc. 2004. *Volitve in volilni sistem*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

17. Heywood, Andrew. 1997. *Politics*. Basingstoke, London: Macmillan.
18. Katz, Richard S. 1997. *Democracy and Elections*. Oxford: Oxford University Press. Dostopno prek: Google Books.
19. Kavčič, Tomaž. 2017. Volilni program stranke NSi 2011, (posredovano po e- pošti). Ljubljana: interno gradivo.
20. Krašovec, Alenka. 2007. *Volilne študije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
21. Kropivnik, Samo. 1993. Proučevanje volilnih izidov. *Teorija in praksa* 30 (9–10): 937–949.
22. --- 2001. Vsebina ideološkega kontinuuma levo-desno v Sloveniji v preteklem desetletju. V *Demokratski prehodi II: Slovenija v primerjavi z drugimi nekdanjimi jugoslovanskimi republikami*, ur. Fink-Hafner Danica in Miro Haček, 138–160. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
23. Kustec Lipicer, Simona. 2010. *Politične vsebine in volilna kampanja: slovenska izkušnja z volitev v Evropski parlament 2009*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
24. Kustec Lipicer, Simona, Samo Kropivnik, Tomaž Deželan in Alem Maksuti, ur. 2011. *Volilni programi in stališča*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
25. Kustec Lipicer, Simona in Niko Toš. 2013. Analiza volilnega vedenja in izbir na prvih predčasnih volitvah v državni zbor 2011. *Teorija in praksa* 50 (3–4): 503–529.
26. Lau, Richard R in David P. Redlawsk. 2006. *How voters decide: information processing during election campaigns*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
27. Malešič, Marjan in skupina. 2009. *Slovensko javno mnenje 2009/2: Raziskava o nacionalni in mednarodni varnosti*. Ljubljana: Arhiv družboslovnih podatkov. Dostopno prek: <http://www.adp.fdv.uni-lj.si/opisi/sjm092/> (22. avgust 2017).
28. Hafner- Fink, Mitja in skupina. 2012. *Slovensko javno mnenje 2012/1: Raziskava o nacionalni in mednarodni varnosti, Mednarodna raziskava o družini in spreminjanju spolnih vlog IV., Primerjalna raziskava volilnih sistemov CSES V. in Longitudinalni program SJM 2012*. Ljubljana: Arhiv družboslovnih podatkov. Dostopno prek: <http://www.adp.fdv.uni-lj.si/opisi/sjm121/> (22. avgust 2017).
29. Mastnak, Tomaž. 1990. Levica/desnica: nadzorovanje političnega prostora. *Filozofski vestnik* 11 (1). Dostopno prek: <https://ojs.zrc-sazu.si/filozofski-vestnik/article/view/3700/3402> (15. junij 2017).
30. Ogris, Albin. 1926. *Politične stranke*. Ljubljana: samozaložba.
31. Pečjak, Vid. 1995. *Politična psihologija*. Ljubljana: samozaložba.

32. Pozitivna Slovenija. 2017. Volilni program 2011 pridobljen s strani Službe za odnose z javnostjo, preko e- pošte. Ljubljana- interno gradivo.
33. Ranney, Austin. 1996. *Governing: An introduction to political science*. Prentice- Hall International.
34. Slovenska demokratska stranka. 2017. *Volilni programi Slovenske demokratske stranke preteklih volitev*. Dostopno prek: <https://www.sds.si/program/volilni-programi-sds> (18. avgust 2017).
35. Stankovič, Nina. 2017. Volilni program stranke DeSUS 2011, (posredovano po e- pošti). Ljubljana: interno gradivo.
36. SURS. 2017. *Zaposleni, samozaposleni in brezposelni*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/StatWeb/Field/Index/3/116> (22. avgust 2017).
37. Zajc, Drago, Samo Kropivnik in Simona Kustec Lipicer. 2012. *Od volilnih programov do koalicijskih pogodb*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

PRILOGE

PRILOGA A: Tematike, predstavljene v volilnih programih strank, ter njihov obseg

Tabela A. 1: Tematike v volilnem programu stranke Pozitivna Slovenija ter obseg posameznih tematik

TEMATIKE, PREDSTAVLJENE V PROGRAMU STRANKE POZITIVNA SLOVENIJA	ŠT. BESED
KONKURENČNO GOSPODARSTVO	65
RACIONALNEJŠA DRŽAVNA IN JAVNA UPRAVA	61
STABILIZACIJA JAVNOFINANČNIH TRENDOV	59
POVRNITEV ZAUPANJA V PRAVNI SISTEM	79
OBNOVA SOCIALNEGA DIALOGA IN POVRNITEV ZAUPANJA V SOCIALNI SISTEM	76
ZDRAVO ŽIVLJENSKO OKOLJE	51
POLITIČNA PARTICIPACIJA DRŽAVLJANK IN DRŽAVLJANOV	61
SLOVENSKI USTVARJALNI PREBOJI	100

Vir: Prirejeno po Služba za odnose z javnostjo (2017).

Tabela A. 2: Tematike v volilnem programu SDS ter obseg posameznih tematik

TEMATIKE, PREDSTAVLJENE V PROGRAMU SLOVENSKE DEMOKRATSKE STRANKE	ŠT. BESED
FINANCE	271
GOSPODARSTVO	1710
TRG DELA	620
ŠOLSTVO	795
VISOKO ŠOLSTVO, ZNANOST IN TEHNOLOGIJA	536
PRAVNA DRŽAVA	2231
UČINKOVITA DRŽAVA	376
OBRAMBA	113
ZUNANJE ZADEVE	201
SOCIALNA VARNOST	617
ZDRAVSTVO	782
REGIONALNI RAZVOJ	488
KMETIJSTVO	457
OKOLJE IN PROSTOR	756
PROMET	326
VELIKE DRŽAVNE INVESTICIJE	222

Vir: Prirejeno po SDS (2017).

Tabela A. 3: Tematike v volilnem programu SD ter obseg posameznih tematik

TEMATIKE, PREDSTAVLJENE V PROGRAMU STRANKE SOCIALNI DEMOKRATI	ŠT. BESED
IZOBRAŽEVANJE	623
SOCIALNA POLITIKA	578
ZDRAVSTVO	442
KULTURA	370
GOSPODARSTVO	1171
FINANCE	320
JAVNA UPRAVA	691
ZNANJE IN TEHNOLOGIJA ZA KAKOVOSTEN RAZVOJ	524
RAZVOJ, EVROPSKA SREDSTVA, REGIONALNA POLITIKA IN LOKALNA SAMOUPRAVA ZA VEČJO UČINKOVITOST	287
KAKOVOST ŽIVLJENJA IN SOBIVANJA – ZELENA POLITIKA PRIHODNOSTI	455
PROSTORSKI RAZVOJ	321
PROMETNA INFRASTRUKTURA	824
POVEČANJE PROIZVODNJE HRANE	730
PRAVOSODJE	555
DEBLOKADA ODLOČANJA	25
NOTRANJE ZADEVE	1035
VARNOSTNO OBRAMBNA POLITIKA	472
ZUNANJA POLITIKA	998

Vir: Prirejeno po Ekart (2017).

Tabela A. 4: Tematike v volilnem programu Državljske liste ter obseg posameznih tematik

TEMATIKE, PREDSTAVLJENE V PROGRAMU DRŽAVLJANSKE LISTE	ŠT. BESED
IZBOLJŠAVE V POLITIČNEM SISTEMU	130
DEBIROKRATIZACIJA SLOVENIJE	262
IZBOLJŠAVE V JAVNI UPRAVI IN ŠIRŠEM JAVNEM SEKTORJU	346
PRAVOSODJE IN NOTRANJE ZADEVE	292
JAVNE FINANCE IN DAVKI	332
GOSPODARSTVO	309
TRG DELA IN SOCIALNI SISTEM	371
REGIONALIZEM IN LOKALNA SAMOUPRAVA	160
ZDRAVSTVO	339
VISOKO ŠOLSTVO	246
ZUNANJA POLITIKA	292
KMETIJSTVO IN RAZVOJ PODEŽELJA	138
NARODNOSTNA POLITIKA	94
OBRAMBA	47
MEDIJSKA POLITIKA	146

Vir: Prirejeno po DL (2017).

Tabela A. 5: Tematike v volilnem programu stranke DeSUS ter obseg posameznih tematik

TEMATIKE, PREDSTAVLJENE V PROGRAMU STRANKE DESUS	ŠT. BESED
1. ZA UČINKOVITO GOSPODARSTVO:	
Spremembe podjetniškega okolja	322
Upravljanje državnih podjetij	100
Konsolidacija javnih financ	66
Sanacija bančnega sistema	92
Javna naročila	97
Industrija	75
Energetika	112
Gradbeništvo	100
Agroeconomija in gozdarstvo	190
Ekologija in turizem	68
Transport	130
Komunala	89
2. DRŽAVNA ORGANIZIRANOST IN UPRAVA:	
Državni zbor-državni svet	73
Vlada in ministrstva	120
Samostojne agencije, zavodi, skladi, inšpekcije	96
Državna uprava	64
Regije in lokalna samouprava	193
Sodstvo	296
3. SOCIALNA DRŽAVA IN NEGOSPODARSKE JAVNE SLUŽBE:	
Položaj delavcev	126
Položaj starejših	525
Zdravstveno varstvo	288
Vzgoja in izobraževanje	107
Znanost in visoko šolstvo	218
Zunanja politika	45

Vir: Prirejeno po Stankovič (2017).

Tabela A. 6: Tematike v volilnem programu SLS ter obseg posameznih tematik

TEMATIKE, PREDSTAVLJENE V PROGRAMU SLOVENSKE LJUDSKE STRANKE	ŠT. BESED
POVEČANJE GOSPODARSKE RASTI	606
UČINKOVITEJŠI IN PRODUKTIVNEJŠI JAVNI SEKTOR	671
KONSOLIDACIJA JAVNIH FINANC	471
DRŽAVNE INVESTICIJE	215
MANJ KRIMINALA IN UČINKOVIT BOJ PROTI KORUPCIJI	175
PRAVNA DRŽAVA	338
SOCIALNA POLITIKA	484
POVEČANJE SAMOOSKRBE Z LASTNO PRIDELAVO HRANE	440
IZBOLJŠANJE KAKOVOSTI OKOLJA	372
UČINKOVIT TER KAKOVOSTEN IZOBRAŽEVALNI SISTEM	411
KULTURA	277
MEDNARODNI POLOŽAJ SLOVENIJE	148

Vir: Prirejeno po Godeša (2017).

Tabela A. 7: Tematike v volilnem programu NSi ter obseg posameznih tematik

TEMATIKE, PREDSTAVLJENE V PROGRAMU	ŠT. BESED
STRANKE NOVA SLOVENIJA	
INSTITUCIJE	366
FINANCE IN GOSPODARSTVO	1521
SOCIALNA POLITIKA:	2280
Delovna razmerja	221
Trg dela in zaposlovanje	340
Družina, mladi in otroci	569
Socialno varstvo	332
Pokojninsko in invalidsko zavarovanje	233
Invalidsko varstvo	245
ZDRAVJE	1171
KULTURA	794
KMETIJSTVO	1795
OKOLJE IN PROSTOR	1332
ŠOLSTVO, VISOKO ŠOLSTVO IN ŠPORT	2068
PROMET IN INFRASTRUKTURA	1589
ZUNANJA POLITIKA	1736
PRAVOSODJE	888
NOTRANJE ZADEVE	480
JAVNA UPRAVA	488
OBRAMBA, CIVILNA ZAŠČITA IN REŠEVANJE	1143

Vir: Prirejeno po Kavčič (2017).

PRILOGA B: Stališča volivcev, glede na njihov status (zaposleni/ brezposelni), o največjih političnih problemih v Sloveniji

Tabela B. 1: Stališča volivcev, glede na status (zaposleni/ brezposelni), o največjih političnih problemih

Po mnenju volivcev najbolj pereč politični problem, s katerim se sooča Slovenija	Delovna aktivnost		
	Zaposleni	Brezposelni	Skupaj
	f (frekvenca)	f (frekvenca)	f (frekvenca)
	f (%)	f (%)	f (%)
gospodarska kriza, recesija	135	12	147
	37,1 %	25,0 %	35,7 %
brezposelnost, zaposlovanje	68	13	81
	18,7 %	27,1 %	19,7 %
odnosi, meja s Hrvaško	71	6	77
	19,5 %	12,5 %	18,7 %
politična kultura, stranke	20	4	24
	5,5 %	8,3 %	5,8 %
tajkuni, privatizacija, gosp. kriminal	18	2	20
	4,9 %	4,2 %	4,9 %
izbrisani	11	1	12
	3,0 %	2,1 %	2,9 %
drugo	9	1	10
	2,5 %	2,1 %	2,4 %
socialno varstvo, pravičnost, enakost	6	1	7
	1,6 %	2,1 %	1,7 %
revščina, draginja	5	2	7
	1,4 %	4,2 %	1,7 %
Patria	5	0	5
	1,4 %	0,0 %	1,2 %
zvišanje plač, standarda	4	1	5
	1,1 %	2,1 %	1,2 %

zdravstvo	4	0	4
	1,1 %	0,0 %	1,0 %
kriza v Sloveniji	2	0	2
	0,5 %	0,0 %	0,5 %
izobraževanje, šolstvo	2	0	2
	0,5 %	0,0 %	0,5 %
volilni izid, zamenjava oblasti	1	1	2
	0,3 %	2,1 %	0,5 %
sprava, povojni poboji, preteklost	0	1	1
	0,0 %	2,1 %	0,2 %
pravice delavcev	1	0	1
	0,3 %	0,0 %	0,2 %
sodstvo, enakost pred zakonom	0	1	1
	0,0 %	2,1 %	0,2 %
korupcija	0	1	1
	0,0 %	2,1 %	0,2 %
stanovanjska problematika	1	0	1
	0,3 %	0,0 %	0,2 %
ekologija	1	0	1
	0,3 %	0,0 %	0,2 %
politično kadrovanje	0	1	1
	0,0 %	2,1 %	0,2 %
skupaj	364	48	412
	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Vir: Prirejeno po Malešič in drugi (2009).

Vprašanje je bilo: **SEDAJ PA POMISLITE NA DANAŠNJE RAZMERE. KATERI JE PO VAŠEM MNENJU NAJBOLJ PEREČ POLITIČNI PROBLEM, S KATERIM SE SLOVENIJA SOOČA DANES?**

PRILOGA C: Brezposelnost kot dejavnik ogrožanja Slove nije

Tabela C. 1: Mnenja volivcev glede brezposelnosti kot ogrožajočega dejavnika za Slovenijo (2009)

Delovna aktivnost		Dejavniki ogrožanja: brezposelnost				Skupaj
		sploh ne	malo	srednje	zelo močno	
Zaposleni	f (frekvenca)	7	39	141	208	395
	f (%)	1,8 %	9,9 %	35,7 %	52,7 %	100,0 %
Brezposelni	f (frekvenca)	0	2	15	42	59
	f (%)	0,0 %	3,4 %	25,4 %	71,2 %	100,0 %
Skupaj	f (frekvenca)	7	41	156	250	454
	f (%)	1,5 %	9,0 %	34,4 %	55,1 %	100,0 %

Vir: Prirejeno po Malešič in drugi (2009).

Da bi lahko ugotovila, če med zaposlenimi ter brezposelnimi volivci prihaja do statistično značilnih razlik pri njihovem mnenju o problematiki brezposelnosti, sem uporabila t. i. t-test, ki je pokazal, da do statistično značilnih razlik prihaja.

Vprašanje je bilo: IN SEDAJ OCENITE ŠE KOLIKO NASLEDNJI DEJAVNIKI OGROŽAJO VARNOST SLOVENIJE?

BREZPOSELNOST?

Tabela C. 2: Mnenja volivcev glede brezposelnosti kot ogrožajočega dejavnika za Slovenijo (2012)

Delovna aktivnost		Dejavniki ogrožanja: brezposelnost				skupaj
		sploh ne	malo	srednje	zelo močno	
Zaposleni	f (frekvenca)	2	24	88	245	359
	f (%)	0,6 %	6,7 %	24,5 %	68,2 %	100,0 %
Brezposelni	f (frekvenca)	1	13	56	317	387
	f (%)	0,3 %	3,4 %	14,5 %	81,9 %	100,0 %
Skupaj	f (frekvenca)	3	37	144	562	746
	f (%)	0,4 %	5,0 %	19,3 %	75,3 %	100,0 %

Vir: Prirejeno po Hafner-Fink in drugi (2012).

Tudi za leto 2011 obstajajo statistično značilne razlike med zaposlenimi in brezposelnimi pri mnenju o problematiki brezposelnosti.

Vprašanje je bilo: IN SEDAJ OCENITE ŠE KOLIKO NASLEDNJI DEJAVNIKI OGROŽAJO VARNOST SLOVENIJE? SPLOH NE, MALO, SREDNJE ALI ZELO MOČNO? BREZPOSELNOST?

PRILOGA D: Leve in desne stranke

Tabela D. 1: Opredelitev strank levo-desno s strani volivcev (ne glede na status zaposleni/brezposelni)

Levo/desno	Anketirani volivci
Lista Zorana Jankoviča – Pozitivna Slovenija	f (frekvenca)
	f (%)
Bolj levo	314
	72,0 %
Niti levo niti desno	67
	15,4 %
Bolj desno	55
	12,6 %
Skupaj	436
	100,0 %
SDS – Slovenska demokratska stranka	
Bolj levo	34
	6,6 %
Niti levo niti desno	47
	9,1 %
Bolj desno	437
	84,4 %
Skupaj	518
	100,0 %
SD – Socialni demokrati	
Bolj levo	308
	71,6 %
Niti levo niti desno	56
	13,0 %
Bolj desno	66
	15,3 %

Skupaj	430
	100,0 %
Lista Gregorja Viranta – Državljska lista	
Bolj levo	69
	13,8 %
Niti levo niti desno	196
	39,3 %
Bolj desno	234
	46,9 %
Skupaj	499
	100,0 %
Desus – Demokratična stranka upokojencev Slovenije	
Bolj levo	154
	32,0 %
Niti levo niti desno	234
	48,5 %
Bolj desno	94
	19,5 %
Skupaj	482
	100,0 %
SLS – Slovenska ljudska stranka	
Bolj levo	63
	12,5 %
Niti levo niti desno	85
	16,8 %
Bolj desno	358
	70,8 %
Skupaj	506
	100,0 %
NSi – krščanska ljudska stranka	
Bolj levo	65
	13,2 %
Niti levo niti desno	48
	9,8 %
Bolj desno	379
	77,0 %
Skupaj	492
	100,0 %

Vir: Prirejeno po Hafner-Fink in drugi (2012).

Vprašanje je bilo: **SEDAJ PA VAS PROSIM, DA S POMOČJO LESTVICE, KJER 0 POMENI LEVICO, 10 PA DESNICO, POVESTE KAM BI UVRSTILI POSAMEZNE POLITIČNE STRANKE? KAM BI TOREJ UVRSTILI NASLEDNJE STRANKE?**

LEVO/DESNO...DESUS

V78c LEVO/DESNO...NSi – KRŠČANSKA LJUDSKA STRANKA

V78d LEVO/DESNO...SDS – SLOVENSKA DEMOKRATSKA STRANKA

V78e LEVO/DESNO...SLS – SLOVENSKA LJUDSKA STRANKA

V78f LEVO/DESNO...SD – SOCIALNI DEMOKRATI

V78h LEVO/DESNO...LISTA GREGORJA VIRANTA – DRŽAVLJANSKA LISTA

V78i LEVO/DESNO...LISTA ZORANA JANKOVIČA – POZITIVNA SLOVENIJA

0–4 = BOLJ LEVO

5 = NITI LEVO NITI DESNO

6–10 = BOLJ DESNO